AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Bu Sayıda:
Tarihe Işık Tutacak
Yazı Serisi

**İsmet Paşanın
Notlarıyla
1920
Yılları**

VENİZELOS
bütün dünyayı nasıl kandırmıştı

UĞUR K.
ÖMÜR
BOYUNCA
ZENGİN VE ÇEŞİTLİ
PARA İKRAMİYELERİ
AYLIK
GELİR
TÜRKİYE
VAKIFLAR BANKASI

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Sayı: 507 Cilt: XXIX Yıl: 10

Sahibi
Mübin Toker

Yazı İşleri Müdürü
Kurtul Altuğ

Bu sayıda Yazı Kurulu

İç Haberler Kısmı: Metin Toker Güneri Civaoğlu, Egemen Bostancı (İstanbul). Seyfi Özgener (İzmir) — Dış Haberler Kısmı: Halûk Olman - Magazin Kısmı: Jale Candan. Tüli Sezgin. Bihin Anter. Hüseyin Korkmazgil — İş Âlemi : Fasih İnal - Musiki: Daniyal Eriç — Tiyatro: Naciye Fevzi, Lütfi Ay — Sinema: T. Kakınç.

Resim
Ali Parmakerli

Fotoğraf
Hüseyin Ezer
Sungar Taylaner

Klişe
Doğan Klişe Öz Atölyesi
Tel : 11 70 15

Yazı işleri
Rüzgârlı Sokak No 15/2
Tel: 11 89 92

İdare
Rüzgârlı Sokak No: 15/1
Tel: 10 61 96

Abone Şartları
3 aylık (12 nüsha) 10.00 lira
8 aylık (25 nüsha) 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) 40.00 lira

İlân şartları
Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 1500 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına, uymayı taahhüt etmiştir.

Dizildiği yer
Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer
Hürriyet Matbaası

Ankara

Basıldığı tarih
6.3.1964

Fiyatı 1 lira

Kendi Aramızda-

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu hafta Osloda bulunan bir okuyucumuzdan bir mektup aldım. Mektup aynen şöyle başlamaktadır:

"22 Şubat tarihli son AKİS'te Sayın İsmet İnönünün hatıralarını basmaya başlayacağınızı okuduk. Ailece ne kadar sevindiğimizi ve heyecanlandığımızı anlatamam. XX. Asrın nadide şahsiyetlerinden biri olan bu büyük türkün hatıralarının şimdiye kadar neşredilememiş olmasından adeta üzüntü duruyordum..."

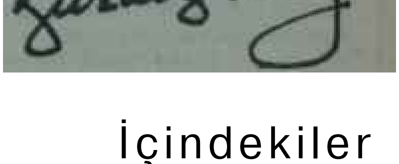
Mecda Balcıoğlundan aldığımız, bu mektup, bize gelen yüzlerce mektuptan sadece biridir. AKİS'in tarihi bir yazı serisine başlayacağını bu sütunlarda ilan ettiğimizden bu yana pek çok AKİS okuyucusu telefonla veya mektupla bizi teşvik etmiştir. Kendilerine teşekkür ederiz.

Bu tarihi yazı serisine başlamadan evvel işin zorluğunu, fakat o nispette zevkli olduğunu biliyorduk. Bu hafta AKİS'in tam orta kısmında nu tarihi yazı serisine başlamış bulunuyoruz. Tarihe bir ışık tutacak olan bu seriyi her hafta İsmet Paşanın, o yıllara ait intiba ve hatıralarını ihtiva eden notları süsleyecektir. Okuyucularımızı bir müddet 1920 yıllarına götürmek ve o yılların olaylarını, Yunan Dışişleri Bakanlığının arşivlerinden de faydalanarak, sunmakla Tarihe bir ışık tuttuğumuz kanaatindeyiz. Ancak bir hususu bir kere daha belirtmekte fayda vardır. AKİS, bu tarihi yazı serisinin başlaması dolayısıyla mutaddan fazla basılacaktır. Buna rağmen süratle bitmesi kaabildir. Seriyi saklamak isteyen okuyucularımızın siparişlerini şimdiden bayilerine vermelemde fayda vardır.

İç politika alanında bu hafta gene canlılığını muhafaza eden bir hava vardı. Kıbrıs Meselesinin aldığı son durum, Güvenlik Konseyindeki müzakereler, doğru atılan adımların neticeye, ne derece tesir ettiğini bir kere daha belli etmiş ve Türk Hükümetinin takip ettiği basiretli politikanın ne derece isabetli olduğu meydana çıkmıştır. YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarının başında yer alan "Kıbrıs" başlıklı yazı Dış Politika sayfaları yazarımız Halûk Ülman tarafından hazırlanmıştır.

Madalyonun öbür tarafında ise İnönü Hükümetinin gerçekleşmesini şart gördüğü reformlar ve ona cephe alan Muhalefetin durumu bulunmaktadır, "Reformlar" başlıklı yazı Başkent kulisinde olup bitenleri incelemektedlr.

Saygılarımızla

İçindekiler

Günlerin getirdiği

Yurttan Akisler

İhracat — Bundan bir süre önce, tamirdeki ihracatçı firmalar' tarafından Amerikaya ihraç edilen incir ezmeleri, Amerdkadâki Gümrük Kontrol dairesince yapıları muayeneden sonra "kurtlu" raporu île Türkiyeye geri gönderildi. Son birkaç aydan beri Türkiyeye iade olunan dört parti incir ezmesinden 47 bin kiloluk ilk parti, geçen haftanın sonlarında İzmire geldi.

İncir piyasasında büyük bir şok tesiri yapan bu karar üzerine telâşa düşen ihracatçılar bir yandan Hükümete başvurarak, Karara, oradaki ticaret ataşeliği kanalıyla müdahale edilmesini isterlerken, öte yandan da aralarından temsilci olarak seçtikleri Şerif Remzi Reyenti, durumu incelemesi için Amerikaya gönderdiler.

Olayın en ilgi çekici yönü, Amerikan Gümrük Kontrol Dairesi tarafından verilmiş bulunan "kurtlu" raporunun, bizzat ihracatçılar tarafından da kabul edilmesidir. Ancak, ihracatçılar ve bu konuda ihtisas sahibi olanlar gülümseyerek :

"— Kurt olmazsa incir de olmaz" demekte ve sonra konuyu biraz daha açarak ilâve etmektedirler :

"— Kaldı ki bunlar kurt değil, ancak mikroskopla görülebilecek böceklerdir. Kurt olmazsa incir de olmaz. Galiba amerikanlar ağızlarının tadını bilmiyorlar!.."

Rapordan sonra, Türkiyenin nefis kuru incir ve incir ezmesi ihracatı tehlikeye girmiş bulunmaktadır.

Öte yandan, incir ezmesi ihracatçılarını asıl üzen mesele, ihracatçıların banka reeskont senetlerinin Merkez Bankası tarafından iptal edilmesidir. Ayrıca Merkez Bankasınca alınan bu karardan sonra diğer bankalar da şimdiye kadar kullanılmakta olan reeskont senetlerine ait paraların tahsiline başladılar.

Gerek bankaların bu tutumu ve gerekse Amerikan gümrük kontrol dairesince verilen rapor, incir piyasasında üzüntüyle karşılanmıştır.

Seminer — AID Tarım Divizyonunun geçen haftanın başlarında İzmirde düzenlemiş olduğu ve beş gün kadar devam eden seminer, AİD Başkam-Van Dyke'nin yaptığı bir konuşmayla kapandı.

Van Dyke, sayıları altmışı bulan amerikan teknik uzmanlarının da katıldığı konferansında, delegelere, uzun vadeli yardım stratejisi, bu stratejinin üstünlükleri ve tarım sahasındak rolü hakkında geniş bilgi verdikten sonra, 5 Yıllık Kalkınma Plânına da değinerek :

"— Türkiye, 5 Yıllık Kalkınma Plânının hedeflerine ulaşmak üzere gayretler sarfetmektedir. Kalkınmada çeşitli hususların tahakkuk etmesi lüzumludur. Özellikle ödeme dengesindeki açığın kapatılabilmesi için ihracatın artırılması, ithalâtın bir ölçüde kısıtlanması ve turizm ya tırımlarının ön plânda tutulması gereklidir.

Fakat Türkiye, bugünkü şartlar içinde ithalâtını kısamaz, Türkiye, Avrupanın çeştli merkezlerinde çalışan işçilerinden de döviz temininde faydalanmalıdır. Her işçinin göndereceği muayyen miktarda para ile Türkiye, yılda 25 milyon dolar döviz elde edebilir."

Van Dyke, ayrıca Türkiyenin ihracatta özellikle yaş meyve ve sebzelere değer vermesi gerektiğini, meselâ Anadoluda bol miktarda elde edilen domatesin bunlardan biri olduğunu söyledi.

Kongreler — Türkiye Ticareti Odaları, Sanayi' Odaları ve Ticare Borsaları Biriliği tarafından düzenlenen "Akdeniz Bölgesi Oda ve Borsaları toplantısı" içinde bulunduğumuz ayın ortalarında Ankarada yapılacaktır.

Maraş, Malatya, Gaziantep, Kilis, Nizip, Osmaniye, Ceyhan, Tarsus, Mersin, Silifke, Dörtyol, Kırıkhan, İskenderun, Antakya, Niğde, Adana Ticaret ve Sanayi Odaları ile Gaziantep, Osmaniye, Ceyhan, Tarsus, Mersin, İskenderun ve Adana Ticaret Borsası temsilcilerinim katılacakları bu toplantıda, bölgenin, iktisadi, mali ve ticari konulardaki müşterek problemleri ele alınacak, bu konulardaki görüş ve fikirler tesbit edilecektir.

Toplantıda, ayrıca Toprak Ürünleri, Hayvancılık, Çalışma - Eğitim, Sanayi - Maden, Ulaştırma, Turizm, Nüfus, İstihdam, Dış Ticaret - Maliye ve İstatistik komiteleri adı altında çeşitli komisyonlar seçilecek ve bu komisyonlar, 5 Yıllık Kalkınma Plânının temel ilkelerine paralel olarak incelemeler yapacakardır.

Çalışmalara Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsalarını temsilen bir heyet de katılacaktır.

Öte yandan, Odalar Birliğinin bir diğer teşebbüsü de, Nisanın ilk günlerinde toplanacak olan "Türkiye Ekonomisinde Hayvancılık Endüstrisi" adlı kongredir. Bu konu ile ilgili olarak Odalar Birliği tarafından yayınlanan bir bildiride,

"Türkiye ekonomisi içinde hayvancılık endüstrisinin, hemen bütün yurttaşları kapsayan üretici ve tüketici gruplarına olan sıkı ilişkisi ile sosyal ve ekonomik önemi aşikardır. Ödeme dengesindeki etkileri de açık olarak bellidir.

Plân anlayışı içinde, ulusal refah ve toplum kalkın-

ması bakımından çok yakın imkânlara sahip olan bu sektörün hizmet, fayda ve payının itelenen ve erişilmesi mümkün bulunan seviyeye yükseltilmesi amacını güden çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır.

Bu bakımdan muhtelif fikirler ileri sürülmüş, yeni imkânlar belirtilmiş, bir takım temel değişiklikler istenmiş, ilgili bazı gruplar arasında fikir ayrılıkları görülmüştür.

Dağınık ve henüz yerini bulamamış olan bu çabalarla sektörün, kendi, bünyesi içinde gönüllü ve kolayca elde edilmesi mümkün gelişme kabiliyetinin ve bu hususta alınacak tedbirlerin milli ekonomi lehine açıklığa ve düzene kavuşturulması kesin bir zaruret halini almıştır.

Bu amaçla düzenlenecek olan ve bütün ilgili sektörlerin katılacağı hayvancılık endüstrisi kongresi; toplayacağı, seçeceği ve öngöreceği sonuçları kamu oyu ile yasama ve yürütme organlarına ulaştıracaktır" denilmektedir.

Kooperatifler ______ Geçen haftanın sonlarında, pazar günü başlayarak üç gün devam eden işçi kooperatifleri kongresi çıkmaza girdi

Çalışma Bakanlığının üst katındaki geniş konferans salonunda yapılan kongreye katılan işçi temsilcileri ile Plânlama uzmanları arasında görüş ayrılıkları orta7a çıktı. Bilindiği gibi, Devlet. Plânlama Teşkilâtı yetkilileri, iktisaden gelişmiş Avrupa memleketlerini model alarak, kamu organlarından kredi alan işçi kooperatiflerinin yapacakları meskenlerin 63 metrekare olmasını ileri sürmekte ve bu meskenlerin en çok 30 bin liraya malolmasını istemektedirler. İşçiler ise toplantıda bu konuyu etraflıca ele alarak Plânlama teşkilâtının bu teklifini sert bir dille yerdiler. İşçi temsilcilerinin teklifleri, Plâncılara nisbetle daha çok uzlaştırıcı nitelikte oldu. Fakat 500 liraya kadar geliri olanlar için 63 metrekare, bu limiti aşanlar için ise 100 metrekarelik mesken kredisi verilmesi yolundaki teklif, İmar ve İskân Bakanlığında toplanan, Plâncıların da katıldıkları bir komisyon tarafından reddedildi. Temsilcilerin teklifleri' ayrıca Çalışma Bakanlığı, İmar ve İskân Bakanlığı, DPT ve Türk-İş delegelerinin de katıldıkları bir başka komisyonda yeniden incelenmektedir.

Temsilciler, Türkiyenin sosyal şartlarının, model olarak kabul edilen Avrupa ülkelerine uymadığım, bu ülkelerde çalışan her işçinin bir meskeni olması sebebiyle ailelerin Türkiyeye nisbetle daha küçük olduğuna belirterek, 6-7 kişilik bir ailenin 63 metrekarelik bir eve sığmasının imkânsız olduğunu ileri sürmektedirler. Komisyonun bu konu ile ilgili olarak nasıl bir karara varacağı kesin olarak tahmin edilmemekle beraber, bilinen tek şey, bu kararda Türkiyenin gerçeklerinin de gözönüne alınması gerektiğidir.

Dünyadan Akisler

Uçak kazaları — Geride bıraktığımız hafta, uçak şirketleri için gerçekten sıkıntılı bir hafta oldu. Önce İngiliz havayollarının bir uçağı, daha onun sonu öğrenilmeden, Birleşik Amerikada California'nın San Jose şeh--inden kalkıp Nevadanın kumar cenneti Tahoe'ya giden bir uçağın 85 kişiyle birlikte kayıplara karıştığı haberi alındı. Yapılan araştırmalar sonunda her ikisinin de kar--ı dağlar arasında enkazı bulundu. Ne yazık ki, her iki kazada da ,ölümden kurtulan bir kişi bile yok.

Boks — Genç boksör Clay'in - tam adıyla Cassius Marcellus Clay- Liston karşısında kazandığı galibiyetin yankıları hâlâ sürüp gidiyor. Dünya ağır sıklet boks şampiyonluğunu kazanınca, Clay'in zaten düşük olan çenesi büsbütün açıldı, gün geçmiyor ki genç şampiyonun keramet dolu yeni sözleri duyulmasın. Bunların en ilgi çekicisi, Clay'in artık boks konuşmaktan bıktığını söylemesi. Şampiyon "Ben artık kralım" diyor, "bana basit şeyler sormaktan vazgeçiniz. Dünyanın her köşesinden çeşitli meselelerle ilgili mektuplar alıyorum. Yakında Birleşmiş Milletlere bile akıl vermeye başlayacağım." Bunları duyup da sakın Clay'in büyüklük hastalığına tutulduğunu sanmayınız. Çünkü mütevazı çocuk, altı yıldır benimsediğini söylediği islâm dininin etkisiyle olsa gerek. ancak, kendinden büyük bir Allahın varlığını kabul ediyor!

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Yıl: 10 7 Mart 1964 Sayı: 507 Cilt: XXIX

YURTTA OLUP BİTENLER

Güvenlik Konseyi Kıbrıs meselesini görüşüyor
Çare peşinde

Kıbrıs

Dikkatsiz bir dost

Uzun bir süredir yalnız batı savunma düzenine değil, bütün dünyaya korkulu rüyalar gördüren Kıbrıs anlaşmazlığı, bu haftanın içinde, ki önemli yeni gelişmeye konu oldu. Bu gelişmelerin birincisi. Güvenlik Meclisinde bir haftadır yapılan görüşmeler sonunda ufukta bir anlaşma ümidinin belirmesidir. Meclisin beş geçici üyesi. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant'ın yaptığı çalışmaların başarısızlıkla sonuçlandığını görünce, bir karar sureti hazırlamışlar ve bunu diğer ilgililerin önüne getirmişlerdir. Şu Satırların yazıldığı sırada, eğer diğer ilgililer de Türkiye gibi iyi niyet gösterirlerse, bu karar sureti iyi bir pazarlık zemini olabilecek nitelikte görünmektedir.

Bu hafta içinde Kıbrıs anlaşmadığı konusundaki ikinci yeni gelişme de, geçen ay yapılan seçimler sonunda iş başına gelen yeni yunan hükümetinin tutumudur. Şimdiye kadar büyük bir ıhımla davranan yunan idarecileri, bu haftadan başlayarak, kamu oyunun da büyük etkisi altında, bütün ağırlıklarını piskopos Makariosun ve avenesinün arkasına koymuşlardır, Birleşmiş Milletlerdeki sevindirici gelişmenin tersine, bu, son derece talihsiz ve üzücü bir tutum olarak belirmiştir.

Uykusuz geceler

Birleşmiş Milletler Güvenlik Meclisinde bütün üyeler için uykusuz geçen geceler, geçen haftanın başlarında. Genel Sekreter U Thant'ın taraflar arasında bir anlaşma zemini bulmak için harcadığı gayretlerin hiçbir sonuca ulaşamadığını açıklamasıyla başladı, iyi niyetli Genel Sekreterin bütün gayretleri, Kıbrıs rumlarının inadı yüzünden boşa gitmekten kurtulamamıştı. Rumlar, asıl amaçları Zürih ve Londra andlaşmalarını Ada türklerini basit bir azınlık durumuna düşürecek şekilde değiştirmek ve buna engel olacak tek kuvvet Türkiyenin 1960 Garanti Andlaşmasından doğan müdahale hakkını ortadan kaldırmak olduğu için, bu üç anlaşmaya aykırı tıfta bulunan bir karar suretine şiddetle karşı durdular. Oysa Türkiye, kendi soydaşlarını yunan medeniyeti"nin cilvelerinden korumak için Ada türklerinin milletlerarası andlaşmalarla tanınan haklarını elden çıkarmaya ve müdahale hakkından Vâzgeçmeye hiç mi hiç razı değildi. İngiliz ve \-merikan hükümetleri, Türkiyenin endişelerini, büyük bir anlayışla karşılıyorlardı.

Geçen hafta Güvenlik Meclisinde yapılan görüşneler gösterdi ki Türkiyenin endişelerini anlayan devletler yalnız iki batılı dost değildir. Sovyetler Birliği ve Çekoslovakya temsilcilerinin dışını aki bütün temsilciler. Mecliste Türk isteklerini haklı gören konuşmalar yaptılar, O kadar ki, Türkiyenin isteğine uygun olarak Fas temsilcisi tarafından yapılan bir teklif. Meclis tarafından oya bile konulmadan kabul edildi Bu teklif. Kıbrıslı türklerin temsilcisi olarak New York'a giden Ra uf Danktaşın Mecliste konuşması içindi. Kendisine konuşma hakkı verilince, Denktaş, Kıbrısta rumlar tara-

fından çevrilen dolapları, yapılan mesailini birer birer anlattı.

Geçen hafta yapılan Meclis görüşmelerinde en ç o k konuşan insan olağan üzere, Kıbrıslı rum Dışişleri B a - kanı Kipriyanu oldu. Kipriyanu, Türkiyenin saldırgan emellerini isbât etmek niyetiyle, bütün hafta Türk tem silicisi, Menemencioğlunâ 1960 Garanti andlaşmasının Türkiyeye Kıbrısa bir askeri müdahale hakkı verip vermediğini sordu. Menemencioğlu bu oyuna gelmeyecek Radar tecrübeli bir diplomattı ve Kipriyanuya, defalarca bu sorunun karşılığını andlaşmaya varan görüşmelerin tutanaklarında aramasını hatırlattı. Sonra Kipriyanuya göre, Türkiyenin Kıbrıs adasında toprak istekleri vardı, bu iddiasını belgelerle isbât edebilirdi. Kipriyanu bu belgelen su satırların yazıldığı sıraya kadar gösterememiştir. Doğrusu istenirse gösterebileceği de yoktur. Çünki Türkiyenin Kıbrısta toprak isteği olduğunu söyleyebilmesi için insanın en azından aptal olması gerekir.

Şecaat arzederken

Kipriyanunun ileri sürdüğü gülünç iddalardan bir diğeri de. Zürih ve Londra anlaşmalarıyla 1 9 6 0 Garanti Andlaşmasının Kıbrıslı rumlara zorla kabul ettirilmiş olduğudur. AKİS'in şimdiye kadar durmadan yazdığı gibi, bu iddia da hiçbir temele dayanmamaktadır. Çünki, büyük ölçüde bu ândlaşmalara dayanan Kıbrıs Anayasası hazırlanırken taraflar arasında çekişe çekişe yapılan pazarlıklarla bunların birçok hükmü değiştirilmişti. Oy-

U Thant
İyiniyetli bir arabulucu

Şu, Türk - Yunan dostluğu

Bugünlerde Türkiyenin Kıbrısa müdahalesi bahis konusu oldukça, Kıbrıs taki rum liderlerin kulağını bükeceğine Türkiyeye tehdit savuran yunanlı yöneticilere, şu noktayı önemle hatırlatmak gerekir: Kıbrıstaki üç buçuk çeteci kanlı amaçlarını gerçekleştirsin diye kıymaya hazırlandıkları Türk-Yunan dostluğu, böylesine bir kalemde ve gereksiz yere gözden çıkarılacak kadar kolay kurulmamıştır. Bu dostluk, uzun ve üzücü gelişmeler sonundu ve her iki devletin de sayısız fedakarlıkları sayesinde kurulabilmiştir. Temeline atılan harçta Atatürk, İnönü, Venizelos ve Caldaris gibi büyük devlet adamlarının yıllar süren emekleri vardır.

Bugün iş başında bulunan yunanlı yöneticiler, bir seçim kumpanyasının yarı-sorumsuz havası içinde söylenen sözler ne olursa olsun, Türk-Yunan dostluğunu harcamadan önce biraz daha dikkatli davranmak gereğini kavramış olmalılardır, Komşu Yunanistanın kaderini elinde tutanlara, insanlar arasındaki bağıntılar gibi milletler arasındaki bağıntıların da iki yönlü olduğunu hatırlatmak bize düşmez. Bu yünlerin birincisi duygu, ikincisi de çıkar ortaklığıdır, Yunan idarecileri, doğru ya da yanlış, Türk ve Yunan milletleri arasındaki dostlukta duygu ortaklığı yönünün fazla kuvvetli olmadığını düşünebilirler. Fakat bu dostluğun ortak çıkarlar dayanağı, bugün de. İki dünya savaşı arasındaki dönemde Ve İkinci Dünya Savaşı sonundaki kadar kuvvetli olmak gerekir.

Evet, bugün iki dünya savaşı arası dönemindeki bulgar tehlikesi kalmamış, İkinci Dünya Savaşı sonunda bütün ağırlığıyla çöken komünizm tehdidi milletlerarası alandaki çeşitli gelişmeler sonucunda gevşemeye yüz tutmuştur. Ama bu demek değildir ki önce Balkan Birliğiyle Balkan Antantı, sonra da Truman Doktriniyle NATO ittifakı içinde birleşen Türkiye ve Yunanistanın yolları birbirinden ayrılmış, birbirleriyle sıkı bağıntılar kurmak gereği ortadan kalkmıştır. Tam tersine, eğer milletlerarası gelişmeler bugünkü yönteminde ilerlemeye devam ederse, Doğu Akdenizin düzen ve güvenliğini korumak görevi, günün birinde, bütün ağırlığıyla Türkiye ve Yunanistanın omuzlarına çökebilir. Bugünkü gidiş odur ki, kendine acımayana kimseler acımamakta, kendi gidişine bir düzen vermeyene kimse "aman arkadaş, şu gidişine bir çeki düzen ver" dememektedir. Eğer Yunanistan, bugün bir kaprisli piskoposun gereksiz davranışları yüzünden Türkiye ila iyi komşuluk bağlarını koparacak kadar ileri giderse, günün birinde yalnızlık içinde kaldığını görüp şaşmamalıdır, Türkiye için olduğu kadar Yunanistan için de en doğru yol. aralarında her zaman sıkı bir dayanışma kurmak, giderek parçalanan dünyada birbirlerinin elinden tutmaktır. Bu bakımdan, şimdi görünüşe göre iki devleti birbirinden ayıran, fakat aslında elele verilince elbette bir çözüme bağlanabilecek nitelikteki Kıbrıs anlaşmazlığı, en kısa samanda, Türkiye ve Yunanistan arasında bir görüşme ve anlaşma konusu olmalıdır.

Hem sonra canım, iyi niyet gösterilirse, nesi var çözülmeyecek bu anlaşmazlığın? Şimdi kamu oyunu kazanmak peşinde olan Yunan idarecileri, bunun için harcadıkları gayretleri Makariosu doğru yolu yöneltmek için harcasalar, Adaya kısa zamandı düzen ve güvenlik geri döner, çatışmalar tarihe karışır.

Aksi halde Türkiye elbette ki, kendine düşen görevi tek başına da olsa yapmaktan kaçınamaz. O zaman da, Yunanistanın son pişmanlığı fayda etmez.

sa Makarios, andlaşmaların bugün değiştirmek istediği hükümlerine o zaman hiçbir önemli itiraz yapmamıştır.

Kıbrıs rumlarının bu temelsiz iddia ve istekleri Güvenlik Meclisinde dinleyecek kulak bulamazken, Türkiyenin söyledikleri temsilcilerin çoğunluğu tarafından anlayışla karşılandı. O kadar ki, son günlerde batılı iki büyük dostuyla ayrı davranışlarda bulunmayı kendine bir dış politika, ilkesi yapan Fransa bile bu konuda İngiltere ve Amerikayla aynı görüşü paylaştı. Meclisteki Fransız temsilcisi yaptığı konuşmada, Kıbrıs konusunda Zürih ve Londra anlaşmalarıyla 1960 Garanti andlaşmasının temel olduğunu söyledi ve Meclisin milletlerarası andlaşmaları ne değiştirmek, ne de yorumlamak yetkisi olduğunu hatırlattı.

İşte Güvenlik Meclisinin beş geçici üyesi - Brezilya, Bolivya, Fas, Fildişi Kıyısı ve Norveç - tartışmaların bu çıkmaza girdiği bir sırada işe karıştılar ve uzlaştırıcı bir karar tasarısı hazırlamaya karar verdiler. Bu haftanın başında ana çizgileri açıklanan bu tasarının önsözünde, Birleşmiş Mîlletler Andlaşmasının milletlerin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygıyı gerektirdiği, anlaşmazlıkların çözülmesinde kuvvete başvurulmasını önlediği kaydedildikten sonra ,Zürih ve Londra anlaşmalarıyla 1960 Garanti Andlaşmasına atıf yapılıyordu. Bundan sonra sıralanan maddeler U Thant plânının hemen hemen tıpkısı sayılabilirdi. Adaya bir milletlerarası kuvvet gönderilecek, İngiliz Devletler Topluluğu ve bazı tarafsız devletler askerlerinden kurulacak bu kuvvet Adada düzen ve güvenliğin korunmasını sağlarken tarafsız bir arabulucu da ramlarla türkleri devamlı bir statü etrafında anlaştırmaya çalışacaktı.

Sirkatini söyleyenler

Beş geçici üyenin tasarısı ilgililere açıklandığı zaman ilk önce olumlu tepkiler yarattı. Nitekim haftanın ortasında Çarşamba günü Beşli karar Güvenlik Konseyine geldi ve görüşülmeğe başlandı. Teklif, 4. bendi hariç, ittifakla kabul edildi. 4. bentte, Ada da sükûnu ve barışı temin edecek askerin Birleşmiş Milletler askerî olması ve bu askerin temini ile denetlenmesinin genel sekreter ü Thant'a verilmesi istenmekteydi. Rusya, Çekos lovakya ve Fransa bu bende çekimser ey kullandılar.

Karar çıkınca U' Thant Kıbrısa gönderilecek kuvvetin temini için temaslara başladı.

İsmet İnönü
Adım doğru atılınca...

Birleşmiş Milletlerde bu karar alınırken, diğer yandan piskopos Makarios da Adada türkleri yıldırmak için giriştiği anayasaya aykırı davranışlara bir yenisini daha ekliyordu. Makarios, geride bıraktığımız hafta içinde, bütün dünyayı önce şaşkınlığa, sonra kızgınlığa düşüren bir açıklama yaparak, Adadaki

Papandreu
Blöf

rum polislerin sayısını iki bînden yedi bine çıkarmaya karar verdiğini bildirdi. Başka bir deyişle, Adada beş bin rum silâhlandırılacak ve türklerin peşine salınacaktı. Aslında bu, zaten var olan bir durumun açıkça tanınmasından, şimdiye kadar başıbozuk silâhlı rumların şimdiden sonra polis üniforması altında türklere karşı yönetilmesinden başka birşey sayılamazdı. Ancak bu, hem siyasi, hem de hukuki bakımdan çok talihsiz bir adım oldu. Makariosun bu kararı dünya kamu oyunun büyük çoğunluğunu ramlara karşı çevirdi. Amerikan Dışişleri Bakanlığı Kıbrıstaki Büyükelçi Fraser'i derhal Washington'a çağırarak kendisinden bu konuda bilgi istedi. Bundan başka batılı basında hemen Makariosu eleştiren yazılar yayınlandı. Fakat sakallı politikacı, kös sesi dinlemişti. Büyük bir inatla, kendi sonunu hazırlayan yolda yürüyordu.

Akıl yaşta değildir

İşler bu durumdayken ,gönül, Kıbrıs ramları üzerinde büyük bir nüfuz sahibi olduğu şüphe götürmeyen Yunan hükümetinin Makariosu bir tarafa çekerek ona doğru yolu göstermesini isterdi. Sağduyu, Makariosa, KıbRıs türklerinin basit bir azınlık durumuna düşürülemeyecek nitelikte olduğunun, Türkiyenin şimdiye kadar büyük bir sabırla bu gerçeğin anlaşılmasını beklediğinin, Türk hükümetini milletlerarası andlaşmaların kendine tanıdığı müdahale hakkını kullanmaya mecbur etmeden bir anlaşma zemini bulunmasında sayısız fayda bulunduğunun anlatılmasını gerektirirdi. Oysa Yunan hükümeti, haftanın başında yaptığı bir dizi talihsiz davranışla, akıl ve sağduyudan çok duyguların etkisi altında olduğunu göstermiştir.

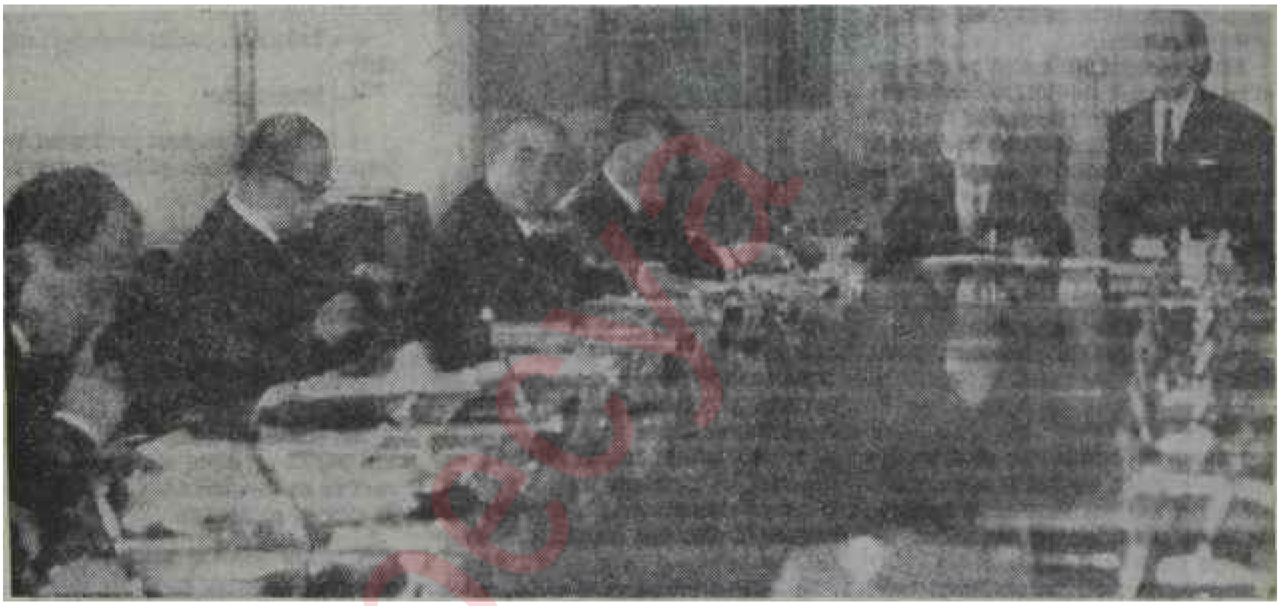
Atmadan alınan haberlere bakılırsa, Yunan Başbakanı Papandreu Batılı bir memleketin diplomatik temsilcisiyle yaptığı bir görüşmede, Türkiyenin Kıbrısa yapacağı herhangi bir müdahaleye misillemede bulunacağım belirtmiş ye Türkiyeyi desteklediği için Amerikayı da protesto etmiştir. Yunan Dışişleri Bakanı Kostopulos da ,aynı gün Türkiyenin Atinadaki Büyükelçisi Nedim Veysel İlkini kabul ederek, Türkiye Kıbrısa müdahale ederse Yunanistanın buna seyirci kalmak şöyle dursun, bizzat karşı müdahalede bulunacağını bildirmiştir. Bundan başka Yunan hükümeti bütün askeri birlikleri alarm durumuna da getirmiş bulunmaktadır. Türkiye ,İngiltere ve Birleşik Amerika aleyhine yapılan öğrenci gösterilerinin sayısı, sayılamayacak kadar çoğalmıştır.

Yunan hükümetlinin bu tutumunu anlamak gerçekten çok güçtür. Türkiye Kıbrısa, eğer mecbur kalırsa, neden müdahale edecektir? Herhalde Adayı almak, ramları kapı dışarı etmek için değil. Türk Hükümetinin başlıca endişesi, oradaki türklerin önce can ve mallarını, sonra haklarını korumaktır. Türkiye ,bu endişeyi karşılamak için, Gaarnti Antlaşmasında öngörülen üçlü danışma yolundan tutunuz, bölge teşekkülleriyle Birleşmiş Milletlerin aracılığına kadar her çareyi denemiştir. Mesele şimdi Birleşmiş Milletlere gelip takılmış bulunmaktadır. Eğer bu milletlerarası kurum da Ada türklerinin canlarını, mallarım ve haklarını koruyacak etkili tedbirler alamazsa, Yunan hükümeti tarafından işlenen suçlara katılacağım" demektir. Oysa bu durumda Yunan hükümetinin Ada türklerinin can ve mal güvenliğinin korunması haklarının tanınması için eski dostu Türkiyeye yardımcı olması gerekir ve Kıbrıs rumlarma söz dinletmek için de kimse ondan daha etkili olamaz.

Bereket versin ki, son günlerde takındığı çok hissî bir tutuma rağmen, Yunan hükümetinin doğru yolu görüp bulması için zaman daha geç değildir. Biraz sağduyuyla düşünülünce, bu yolu bulmak güç de olmaycaktır. Bir avuç çeteciye söz geçirmek Yunan hükümeti için başarılamayacak bir iş olmasa gerektir. Öteye beriye tehdit savurmak, orduyu alarm durumuna getirmek gibi kolay davranışlar belki kilirim" sözleri bir anda günün başlıca politik konusu oldu.

Haftanın başlarından itibaren bütün Muhalefet gazeteleri ve özellikle AP yi tutan "o biçim" basın bir bardak suda fırtına koparabilmek için ne mümkünse yaptı. Müzmin muhalif kalemşorlar, köşelerinden olmadık yorumlara vardılar, olmadık inciler saçtılar. Bu gazetelerde. Başbakanın sözlerinin bir tehdit, bir baskı niteliğinde olduğu ileri sürüldü, 8 sütun Üzerine çekilen manşetlerde "Meclis İnönünün arzusuna göre kanun çıkaramaz" dendi. Başbakanın, parlamenterlerin, millet temsilcisi olduklarını unuttuğundan bahsedildi.

Oysa demokratik rejim içinde idare edilen her memlekette, bir başbaka-

Bakanlar Kurulunda Erkin Kıbrıs konusunda izahat veriyor
Apaçık bir politika

Türkiyeden eli kolu bağlı oturmasını, Adada ramların türklere saldırılarına seyirci kalmasını mı isteyecektir? Yoksa şimdiye kadar Türkiyenin karşısına yapıcı bir teklifle çıkmış da Türk hükümeti bunu reddetmiş midir?

Durum böyle iken Yunan hükümetinin türk müdahalesinin karşısına dikilerek "Eğer sen Kıbrısa müdahale edersen, ben de karşı müdahalede bulunurum" demesi, "Ben Ada türklerinin can ve mal güvenliğine, milletlerarası andlaşmalarla tanınıp teminat altına alınmış haklarına karşıyım" demektir. "Bu güvenliği ve hakları silâh gücüyle bozanları ben de silâh gücüyle destekleyeceğim" demektir. Başka bir deyişle, "Ben de Ada rumları hükümetlere heyecanlı kütlelerini sevgisini kazandırır ama ,eğer haktan yana değilse, işin sonunda çok şey kaybettirir.

Temenni edilir ki .Yunan hükümeti, kaybettiği şeyler için üzülmeye meydan kalmadan aklın ve sağduyunun buyruğuna uysun. Aksi hâlde; bu üzüntünün sorumunu Türkiye üzerine yıkamayacaktır.

Reformlar

Leyleğin **ömrü.,**

Bütçe görüşmelerinin son gününde Başbakan İnönünün, Millet Meclisi kürsüsünden söylediği "Eğer vergi reform kanunlarına oy vermezseniz çe-

nın ayrılması ve yerine yenisinin gelmesi, yeni bir ekibin nöbet devralması tabiîdir ve İnönünün söyledikleri de bundan başka bir şey değildir. Ama başta AP olmak üzere muhalefet partileri yöneticileri garip bir İnönü kompleksiyle yaygarayı basmışlardır.

Aslında her siyasi partinin amacı iktidara gelmektir. Hiç değilse bu, böyle olmak gerekir. Zaten siyasi partileri, derneklerden ayıran fark da budur. Fakat Türkiyede bir başbakanın Meclis kürsüsünden kalkıp "getirdiğim kanunlar kabul edilmezse istifa ederim'" demesi bir siyasi basla veya tehdit olarak kabul edilmekte ve bir parti lideri çıkıp da "o olmazsa Hükümeti biz kurarız" diyememektedir. 1961 seçimlerin-

den son hükümet buhranına kadar bu hep böyle olmuştur. Muhalefetteyken Hükümeti tenkid. Hükümetin çalışmalarına çelme takmak, sonra "Buyrun iktidara gelin" dendiği zaman da, bunu bir baskı veya tehdit olarak göstermek.. İşte kalın çizgileriyle de olsa AP nin iki buçuk yıldan beri takip ettiği politika budur. Ortada bir kalkınma plânı, bu plâna göre hazırlanmış olan bir uygulama programı ve bütçe vardır. Bu bütçenin gerektirdiği 1 milyar liralık finansman açığı mutlaka karşılanacaktır. Yeni vergi kanunlarının Parlâmentoda müzakeresi sırasında AP den beklenen tutum bütçe açığım karşılamaya matuf bu kanunları baltalamak değil, bir muhalefet partisi olarak, kanunların pürüzlü noktalarının reform ilkelerine uygun bir şekilde değiştirilmesini sağlayacak tekliflerde bulunmaktır.

Bunun tersini düşünmek ve aksi şekilde oy vermek ise iktidar sorumluluğunu üzerine almak demektir. Ama AP yöneticileri bir türlü buna yanaşmak istememekte, "getirilen kanunlar reform değildir" sloganının arkasına sığınmaktadırlar. Ortada bir kaç kelime oyununun dışında hiç bir olumlu tenkid olmadığına göre, bu akıl almaz tutum karşısında en doğru sözü Maliye Bakam Ferit Melen söylemiştir:

"— Çatlasanız da ,patlasanız da bu reformdur.'"

Ya hesap bilmiyor..

Haftanın başlarında Salı günü kendisiyle görüşen bir AKİS mensubuna, AP Genel Başkan Yardımcısı Saadettin Bilgiç ,partisinin vergide reform ilkelerini şöyle özetledi:

"a — Vergi adaletini sağlayıcı tedbirler

b — Vergi veriminin artırılması

c — Vergi ziyaını - Vergi kaçakçılığının adı son yıllarda vergi ziyaı olmuştur - önleyici tedbirler.."

Aslında Bilgiçin sıraladığı bu maddelerden son ikisi aynı şeylerdir ve Diriyle ilgili tedbirler diğerini de kapsamaktadır. Hükümetin Parlâmentoya sevkettiği tasarıların da temel ilkeleri bunlardan pek farklı değildir. Nitekim Bilgiç de bu hususu teslim etmekte, ancak tasarıların muhteva itibariyle reform niteliğinde olmadıklarım ileri sürmektedir. Bilgiçe göre AP nin itirazı reform fikrine değil doğrudan doğruya tasarılaradır. İlk bakışta makûl görünen bu fikir ise aslında tamamen bir ard görüşü perdeleme gayretinden ibarettir. AP yöneticileri sağlam kuvvetlerin şimşeklerini üzerlerine çekmemek için, zahiren de olsa reformdan yana görünmeyi tercih et-

Saadettin Bilgiç
Fazla bilgili bir zat

inektedirler. Zira genel seçimlerden bu yana, geçen iki buçuk yıl içinde edinilen tecrübelerin ışığı altında, A? politikası hiç değilse eskiye nazaran biraz daha kurnazca çizilmektedir. Bu partinin yöneticileri, aklıbaşında basının, üniversitenin ve en önemlisi işçi teşekküllerinin reformları benimsediklerini belirtmelerinden sonra, D:r Donkişot edasıyla ortaya atılmayı pek akıllıca bir hareket olarak görmemektedirler.

Tasarılar, Millet Meclisinde görüşülürken AP bilmen taktiklerine başvuracak ve doğrudan doğruya reformlara karşı olduğunu söylemeden türlü beylik parlâmento oyunlarıyla bunların kanunlaşmasını . önlemeye çalışacaktır. Nitekim Salı günkü konuşmada, kendisine bu konuda sorulan bir soruya Bilgiç:

"— Oylamalarda salt çoğunluk mutlaka aranacaktır" diyerek cevap verdi.

Bu taktik AP. yöneticileri tarafından Siyasi Partiler Kanunu görüşmeleri sırasında başarıyla uygulanmış bir taktik olması sebebiyle AKİS'çi konuyu biraz daha açmak istedi:

"— Peki AP yapıcı tenkidlerde bulunmıyacak mıdır?"

"— Lâzım gelen bilgileri verecek ve türlü konularda yapacağımız tekliflerle de bunları destekleyeceğiz tabii."

Ancak gazeteci bu kısa cevaptan pek tatmin olmamışta. Tekliflerin neler olabileceğini sordu. Bilgiç bina ve arazi vergilerine yapılan zamlardan bağlıyarak, tasarruf bonolarına kadar uzanan hayli garip bir konuşma yaptı. Sonuç olarak AP yeni vergi kanunlarının tümünün karşısındaydı!..

AKİS'çinin son sorusu İnönünün Meclis kürsüsünden söylediği sözlerle ilgili oldu:

"— Başbakanın, bütçe görüşmelerinin son gününde söylediği 'yeni vergi kanunlarına da oy vermezseniz çekilirim' sözleri karşısında A.P. Genel Başkan yardımcısı olarak ne düşünüyorsunuz?"

Bilgiç kısa bir süte düşündü, yazı masasının üzerindeki sumenle oynadı ve nihayet gürledi:

"— İnönünün çekilmesi gayet tabiidir."

"— Efendim?.."

APnin hızlı başkan yardımcısı pos bıyıklarının altından gülümseyerek devametti :

"— İnönünün çekilmesi gayet tabiidir. Hakikaten bir hükümet kanunlar çıkmadığı takdirde, bütçe tahakkuk edemiyeceği takdirde, tatbiki bütçe mümkün değildir ve hükümet Meclisin güvenme mazhar değildir, çekilmeleri gerekir."

Bu cümleden anlaşılan tek şey, AP nin bütün emelinin Hükümeti düşürmek ve en kısa zamanda yeni seçimlere gitmek olduğudur.

Kambur kambur üstüne

AP de bîr diğer tepki de tamamen dolaylı yoldan oldu. Daha önce YTP ve CKMP den istifa etmiş bulunan 4 senatör ve 5 milletvekili partiye kabul edildiler. İltihaklar gürültülü bir basın toplantısı ve Genel Merkez binasının birinci katındaki Işık Kulüpte verilen bir kokteylle basına açıklandı. Böylece yeni vergi kanunlarının Parlâmentoda görüşülmesine tekaddüm eden günlerde, bir gövde gösterisi yapılmak istenmişti. Basın toplantısında AP ye katılanların evrakları bizzat Genel Başkan Ragıp Gümüşpala tarafından imzalandı. Ama iş Pala Paşanın konuşmasına gelince 3-rada hazır bulunan partili milletvekili ve senatörlerin neşeleri kursaklarında kaldı. Başkanlarının konuşmasını endişeyle dinlediler. Neyse Pala Paşa maskotlardan bol bol bahseden konuşmasını hiç bir pot kırmadan bitirebildi. Fakat bu sefer de bir muhabir Kıbrıs meselesine ait bir soru sormuştu.

Gümüşpala bu soruyu da bir kaç kelimeyle savuşturduktan sonra gülümseyerek gazetecilere baktı, bu sırada AP nin hızlı bir milletvekili atılarak:

"— Tamam paşam, başka soru yok" dedi. Tehlike atlatılmıştı...

Ertesi gün bir grup gazete sürmanşet çekerek iltihakları bildirirken, daha 30 kadar milletvekili ve senatörün AP ye geçecekleri bildiriliyordu. Ancak meselenin, bilinmeyen yahut da açıklanmıyan yönü bu milletvekili ve senatörlerin daha 1961 seçimlerinden bu yana zaten AP ile aynı paralelde oy kullandıklarıdır ve bu bakımdan iltihakların Parlamentodaki oy dengesine hiç bir tesiri olmamıştır. Ancak bu arada APyi yeni güçlükler beklemektedir. Zira yeni gelen politikacılar çeşitli hiziplere dağılmak istidadındadır ve bunları bir belirli görüş içinde disiplin altına almak AP yöneticileri için pek de kolay olmıyacaktır.

.. ve diğerleri

Bir diğer muhalefet partisinin, CKMP nün henüz koltuğu dahi ısınmamış lideri Ahmet Oğuz ise İnönünün sözleri ile ilgili olarak:

"— Bu söylenebilir. Ama bu sözlerden bir nevi ihtar ve baskı havası da çıkabilir. Ben bunu sadece kendisine güven oyu vermiş olan 231 milletvekiline söylenmiş sözler olarak kabul etmek istiyorum" dedi. Sonra ilâve etti:

"— Bizim herşeyimiz sözlerimiz açıktır. Onun için bu kelimelerin ardında başka mânalar aramayın."

Gümüşpala A.P. ye yeni katılanlarla

" *Zaten ayrılmamışlardı ki..*

CKMP de yeni vergi kanunlarının pek lehinde değildir ve AP kadar olmasa bile kanunların hiç değilse bir kısmına kırmızı oy verecektir. Bu partinin, yöneticilerine göre dağı göstermeden tepeler aşılamaz. Melen sırf bu sebeple halkın karşısına 1 milyar liralık vergi isteyerek çıkmaktadır. Gerçek ek finansman ihtiyacı ise ancak 400-500 milyon lira civarındadır. Bunun 150 milyon lirası da iç istikraz yoluyla • karşılanabilir. O halde vergi kanunlarının 350 milyon liralık bir gelir sağlayacak nitelikte olmaları yeter. Bu sebeple CKMP Grupu, geliri 350 milyon lirayı geçmemek üzere münasip görülen bazı vergi kanunlarına beyaz oy verecek, diğer kanunlara ise kırmızı oy kullanacaktır.

YTP ise gerek AP ve gerekse de CKMP ye nispetle daha çok Hükümetin yanında yer almaktadır. Hattâ bu yüzden YTP nin yeniden Koalisyon Hükümetine katılacağından bile bahsedilmektedir. Bu konuda kendisiyle konuşan bir AKİS mensubuna YTP Genel Başkan Vekili Fahrettin Kerim Gökay:

"— Bu tip teklifler önce hükümetten gelir" diyerek cevap vermiştir ki, bu sözlerin anlamı da açıktır. Seçim şansım kaybeden bu partinin yöneticileri koalisyondan çekilerek AP. yi iktidara getirip yıpranmasını sağlamak istemişler, ancak bunda başarı kazanamayınca, tekrar CHP ye yanaşma şansını aramağa başlamışlardır. Zira İnönü Hükümetinin çekilmesi, ilkbaharda yapılacak genel seçimler demektir ki, bu da en çok YTP yi ürkütmektedir. Bu bakımdan parti içinde sayıları 10 u ancak bulan AP sempatizanlarının dışında YTP li milletvekili ve senatörler çoğunlukla yeni vergi kanunlarına beyaz oy kullanacaklardır.

Fethi Çelikbaş ve Kemali Beyazıt
Bu başa böyle traş...

C, H. P.

Yanlışlıklar zinciri

CKMMP sözcüsü Seyfi Öztürk, Millet Meclisi kürsüsünden, ellerini kollarını sallıyarak hararetli hararetli anlatıyordu:

"— İkinci Koalisyon Hükümetinden çekilmemizin sebebi, özel sektöre ayrılan alanın daraltılmış olmasıdır. Başbakan İnönü Amerikadayken ayrılmamızın siyasi dürüstlük olmadığı söyleniyor. Halbuki, bu sözleri şu Mecliste en son söyliyebilecek insan Fethi Çelikbaştır. Zira Kırşehir Kanununa bizzat Çelikbaş imza atmıştır.."

Bu son kelimelerden sonra, Öztürkün gözleri birden işitilmez hale geldi, AP sıraalrından tasvipkâr bir sayha, CHP blokundan ise protesto sesleri yükselmeğe başladı.

Öztürk bir süre seslerin kesilmesini bekledi, sonra sesi, salonda tabanca gibi patladı:

"— Şimdi şu tezahüratınızda da tekrar müşahede ediyorum ki, sizin Hükümetinizde kalmak haktan da, halktan da uzak kalmaktır.",

Öztürk kısa konuşmuş, geldiği gibi süratle yürüyerek kürsüden ayrılmıştı. Salonu bir an koyu bir sessizlik kapladı. Başta CHP li milletvekilleri olmak üzere, herkes şaşırmıştı, İlk toparlananlar AP liler oldu. Salonun sağ tarafından tek tük alkış sesleri duyuldu. CHP Grupu henüz kendine gelememişti ki, bu sefer de kürsüye çıkan AP li Mehmet Turgut gene doğrudan doğruya Çelikbaşı hedef tutan sert oir konuşma, yaptı ve sözlerini :

"— Çelikbaş iilme ve tekniğe değer verilmediğinden bahsetti. Doğrudur. Gerçekten, eğer ilme ve tekniğe değer verilseydi, sayın Çelikbaş karşımızda profesör ünvanıyla - Çelikbaşın bu unvanının gerçekten bir akademik kariyer olduğu münakaşa konusudur - bulunmazdı" diyerek bağladı.

CHP Grupu, bu iki sert salvo karşısında neredeyse çözülmek üzereydi. Neyse ki Bütça oylaması, hemen sonra da İnönünün yaptığı Bütçe kapanış konuşması imdada yetişti...

Ancak, o gün CHP deki çözülme bundan ibaret olmadı. Partilerine sataşma olduğu iddiasıyla ortaya çıkan Mehmet Turgut ve Seyfi Öztürkün bu iddialarında ısrar etmeleri üzerine yapılan iş'arî aylamada da Grup, kelimenin tam anlamıyla bir keşmekeş içindeydi. Bir kısım milletvekilleri sıralar arasında dolaşarak, Grupa, oylamaya katılmamak gerektiğini izaha çalışırken, diğer bir kısmı ise Başkan Fuat girmeni protesto ederek salonu terkediyordu. Bu arada, başta Ahmet Aydın Bolak olmak üzere bir grup CHP li oylamaya katılmak istiyordu, Oylama yapıldı ve AP ile diğer muhalefet partilerine mensup milletvekillerinin oyları sayesinde, "sataşma" olduğu kabul edildi. .

Bütün bu keşmekeş arasında, Grupun birinci derecede sorumlu kişisi olan Fethi Çelikbaş en öndeki sırasında kuzu kuzu oturmaktaydı.

. İşte 10 Marttan itibaren yapılacak olan vergi reform kanunları görüşmelerine CHP böyle bir Başkan Vekili ve bu disiplin içinde girecektir. Oysa AP ile CHP arasındaki milletvekili sayısı farkı sadece 16'dır ve yeni kanunların Meclisten geçebilmesi de herşeyden önce CHP Grupuna bağlıdır.

Kararnameler

İhracatta vergi indirimi

Sınaî mamullerin ihracatında vergi iadesi konusu, bugünün işi değildir. Bundan birkaç yıl önce, ihracatı sağlayabilmek için bütün dünya memleketlerinin yaptığı gibi vergi iadesi sistemi getirilmişti. Fakat burada anlatması hem uzun sürecek, hem de lüzumlu olmayan çeşitli sebepler yüzünden kararname yürümedi de yürümedi. Nihayet 1963 Temmuz ayı içinde Büyük Millet Meclisinden iki üç satırlık bir kanun çıktı. 261 sayılı bu kanunda sınaî mamul ihracında iade edilecek vergi miktarlarının Bakanlar Kurum tarafından kararnameyle tespiti ve sonradan bu kararnamenin kanunlaşması için Büyük Millet Meclisine getirilmesi imkânı veriliyordu. Kanunun esprisi, "sınaî mamul ihracını sağlamak için her türlü imkânın verilmesi" diye özetlenebilir.

Hakikaten, "işte size yetki, istediğiniz kararı alın, sonra bize getirin bunu, kabul edeceğiz. Tek, ihracat başlasın, hem de bir an önce" demenin başka mânası olmasa gerektir.

Kanun koyucunun bu kadar geniş görüşlülüğüne rağmen vergi iadesiyle ilgili ilk kararname ancak beş ay sonra yayınlanabildi. 16 Aralıkta yayınlanan kararname hem ihracatta vergi iadesinin şartlarım genel olarak tespit etmekte, hem de tekstil ihracında vergi iadesi miktarlarını -nispetlerini değil- ayrı ayrı göstermekteydi.

Bu yazıda kararnameyi uzun uzadıya anlatmaya lüzum olmasa gerektir. Zira bundan önce bu sayfadaki çeşitli yazılarda bu konu, teferruatlı şekilde ele alınmıştır.

Ancak, bu yazılarda da belirttiğimiz gibi, ihracatta vergi iadesiyle ilgili kararname ihtiyacı karşılayacak mahiyette olmadığı için, maalesef, hiç bir işe yaramamıştır.

Sistem değişikliği

Evvelâ iş, iade şeklinin advalorem veya spesifik esasa göre yapılmasından çıkmaktadır. İstanbulda maliyecilerin de işştirakiyle yapılan uzun çalışmalarda vergi iadesinin advalorem sisteme göre yapılması uygun görülmüştü. Yani ihraç edilen malın kıymetiyle uygun nispette vergi iade edilecekti. Bu şekilde hazırlanan kararname Maliye Bakanlığına gitti ve orada yapılan incelemeler sonunda advalorem sistem spesifiğe çevrilip kararname neşredildi. Yani komisyonun nisbî vergi iadesini uygun görmesine rağmen, maliye her madde için iade miktarlarını ayrı ayrı tespit etti ve kuruşlandırmak suretiyle yayınladı.

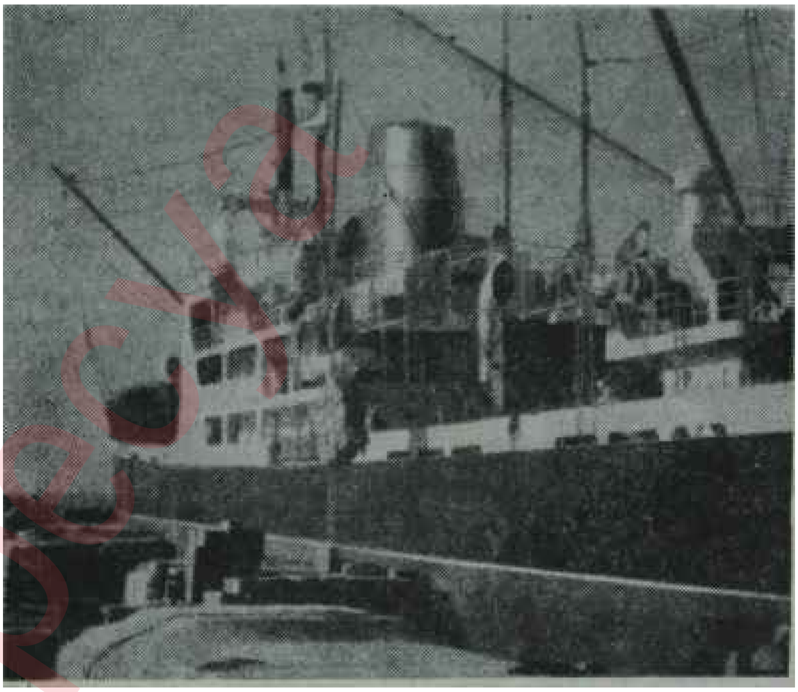
Genel sistemimizin advalorem olmasına karşılık, iade sisteminin neden dolayı spesifik olarak yapıldığım anlamaya imkan yoktur! Advalorem sistemde ihracatçı ne kadar yüksek fiyatla mal ihraç ederse o kadar fazla iade vergi elde edecekti. Halbuki spesifik sisteme, gidilmiş, bu suretle maktu bir iade yapılacağı için, ihracatçının dışarıya mal satarken yüksek fiyat araması teşvik edilmemiştir. Ayrıca, gene maktu fiyatla yapılacak iade dolayısıyla kalite farkı da nazarı itibara alınmamış olmaktadır. Yani yüksek kaliteli malın ihracında da, düşük kaliteli malın ihracında da ayni miktarda iade yapılmaktadır.

Bir diğer meseleyse, parça başına yapılacak ihracatla ilgilidir. Meselâ 500 gramlık bir kadın sveteri ile 750 gramlık bir sveter ihracında ayni miktar vergi iade edilecektir. Böylece, fiyat gözönüne alınmadan, genel olara kilo başına yapılan ihracat, trikotajda kilo da gözönüne alınmamak şartıyla, tamamen yanlış bir sisteme gitmiş olmaktadır. Öte yandan, meselâ uzun kollu kazağın ihracına prim verildiği halde, kısa kollu veya kolsuz kazağın ihracının neden düşünülmediğini de anlamaya imkân yoktur.

Kararnamedeki pürüzlü yanlar

Hakikaten, ayni ihracatçı tarafından bir yıl içinde ihraç edildiği ihraç belgeleriyle tevsik edilen ve milletlerarası tasnife göre, ayni sanayi grupuna giren mamullerin ihracat F.O.B. bedelleri toplamı 90 bin T.L. ve daha yukarı bulunanlar hakkında, ihracat vergi iadesi miktarının yüzde 10 olduğu belirtilmektedir. Bu durumda ayni maldan 90 bin liralık ihraç edildiği takdirde, yüzde 10, yani 9 bin lira iade edilecektir. Böylece kararnamenin en ziyade işleyebilecek yönünün bu kasım olduğu intibaına varılmaktadır.

Ancak, maddenin son kısmı okunduğu zaman, getirilen hüküm karşısında bu yüzde 10 iade keyfiyetinin de pek işleyemeyeceği anlaşılmaktadır.

Yük boşaltan bir gemi

Gayret başa düştü

Kararnamede bu şekilde ihraç edilen bir maddenin vergi miktarının tespit edilerek açıklanacağı, miktar eğer yüzde 10 dan fazlaysa, fazla miktarın iade edileceği; buna karşılık, azsa, evvelce yapılmış olan fazla iadeden vazgeçileceği belirtilmektedir.

İlk anda gayet makûlmuş gibi görülen bu sistem, biraz teferruatlı düşünüldüğü zaman hiç de öyle pratik bir mahiyet arzetmediğini ortaya koymaktadır. Bir firma mamulünü ihraç etmek için maliyet hesabını yaptıktan sonra kararnameye göre bundan yüzde

10 indirecektir. Fakat arkadan bu madde hakkında hazırlanacak kararname gereğince - bu sefer yüzde 10 falan gibi nisbi değil, kuruşu kuruşuna , daha az vergi iadesi tensib buyurulursa, o zaman aradaki fark hazineye tekrar iade edilecektir. Bu sistemle hiç bir firmanın ihracat işine girişmeyeceği ve denizdeki balıkları hesaplayıp işini ona göre âyârlamıyacağı aşikârdı. Nitekim de öyle olmuş, kararname çıkıncaya kadar hiç olmazsa sondaj mahiyetinde yapılan ihracat faaliyetleri 16 Aralıktan sonra adeta bıçakla kesilmiş gibi durmuştur. Zira sınai mamul ihraç edecek ihracatçı, evvelâ bir maliyet yapmak zorunluğundadır. Yani fiyatım hesaplayacak, 6-na göre dış piyasaya fiyat teklif edecek, bu fiyatla mal imalinin karlı olup olmadığını gözönüne alacaktır. Bu durumda, terkedilmiş, kusurları anlaşılmış bir sistemle ilerde tespit edilecek maktu fiyatlara güvenerek, kimsenin ihracata girişmiyeceği başından belliydi.

Aksaklık nereden gelmektedir?

Öte yandan, Kararnamenin 1. maddesinin "g" bendi gereğince, bir yıl içinde, ayrı sanayi gruplarına ait olmak üzere, en az 20 mamul için gerekti miktarların veya nispetlerin tespiti ve ilânı gerekmektedir. Yirmi mamulün bir yıl zarfında vergi iadesine alt tespitleri yapılmazsa, ne olacağı belli değildir. Ancak durum hiç de ,bir yıl zarfında 20 madde grupunun incelenerek vergi iadeleri miktarlarının ilân edilebileceği intibaını uyandırmamaktadır.

16 Aralıkta yayınlanan kararnameden bu yana ikibuçuk ay geçmiştir. Henüz hiç bir maddenin ilanı bahis konusu değildir. Halbuki 360 günde 20 madde grupu demek -en az 20 madde grupu - 18 günde bir grupun ilânını gerektirmektedir. Aradan 80 gün geçmiş, daha yeni faaliyete girişilmiştir. Bir haftadan beridir ki, üç komite, ayrı ayrı çalışmaya başlamış bulunmaktadır Birinci komite mensucat kararnamesindeki eksik ve aksattıkları tâdil komitesidir. Komitede, Maliye Bakanlığını temsilen Gelirler Umam Müdürlüğü vergi müşaviriyle bir hesap uzmanı, Odalar Birliği Sanayi Dairesi temsilcisiyle Sanayi Bakanlığını temsilen Bakır bez fabrikasından bir mühendis ve İstanbul Sanayi Odası temsilcisi bulunmaktadır.

Komite, kararname hükümlerinde aksaklık olup olmadığını incelemektedir. Bu incelemenin ne şekilde olduğu üzerinde durmadan önce, yapılan işin garabetini belirtmekte fayda vardır. Bir kere, bundan önceki çalışmayı yapan komiteyle bu komitedeki temsilciler ayni kimselerdir. Binaenaleyı, bunların kendi hazırladıkları kararnamede aksaklık olup olmadığını incelemeleri bir acaip iştir. Bununla beraber, aksaklık vardır tabiî... Bu aksaklık, yukarıdan beri söylediğimiz advalorem - spesifik meselesinden doğmaktadır. Ama, hemen belirtmekte fayda vardır ki, bu aksaklığın müsebbibi Komite değildir. Komite oturmuş, konuyu uzun uzun incelemiş ve sonunda, ihracatta vergi iadesinin advalorem sistemle yapılmasını uygun görmüştür.' Rapor Maliye Bakanlığına gönderilmiş, fakat nedense be yenilmeyerek, advalorem sistem, komite üyelerinin alg fikirlerinin alınmasına lüzum dam görülmeden spesifiğe çevrilmiştir.- İşte bütün mesele buradan doğmaktadır. Halbuki, yukarda da belirtmiştik, beş kişilik komitede iki üye Maliye Bakanlığını temsil etmekteydi. Maliye Bakanlığı iki temsilcisini komiteye dokuyor, ondan sonra da onların hazırladığı raporu sellemehüsselam değiştiriveriyor. Peki ama, raporu kim değiştirecekse komiteye onun iştirak ettirilmesi acaba kaabil olamaz mı ki?

Eğer hazırlanan rapor beğenilmiyor» sa, raporu hazırlayanlarla birlikte bir komisyon kurmalı ve konuyu beraberce yeniden gözden geçirmelidir. Yoksa, "ben beğenmedim, onun için kendi bildiğim gibi yapacağım" diyerek hareket etmek, hiçbirzaman fayda sağlayıcı bir tarz olmamıştır ve olmayacaktır.

Komitenin görevi

Şimdi gelelim yeni çalışmalara... Komite başlıca şu noktalar üzerinde duracaktır:

1 — Demin de söylediğimiz gibi, kararname hükümlerinde aksaklık olup olmadığını araştıracaktır.

2 — Maliye Bakanlığının 35 ve 36 sayılı gider vergisi tebliğleriyle haşa ve bobinaj ameliyeleri vergi matrahına dahil edilmiştir. Bu tebliğler kararnamenin yayınlanmasından sonra olduğu için tekstil iadeleri arasına bu maddelerin vergileri de ilâve edilecektir.

3 — İplik ihracında vergi iadesi spesifik esasla yapılınca istihsal vergisi iade miktarı ilâve edilmemiştir. Zira, iplikte istihsal vergisi, satış esnasında ödenmektedir. İplik satışı da ihracat esnasında olduğundan vergiyi hem alıp hem vermeye haklı olarak lüzum görülmemiştir. Ancak, bunu ihracatçı bilmediğinden, kendisi hesaplan yaparken istihsal vergisi ladesi olmayacağı zehabına düşmekte ve şaşırmaktadır. Bu yüzden iplik ihracında istihsal vergisinin alınıp iade edilmesinden vazgeçildiği kararnamede açıkça gösterilecektir. .

4 — Ham bezde de genişlik değil, gramaj esasına göre vergi iadesi sistemi üzerine miktarlar tespit edilecektir.

Komitenin çalışması bundan ibaret kalacaktır. Ancak ihracatta vergi iadesi komisyonu (İVİK iadenin advalorem sisteme göre olması hususunda komite İVİK'in bu kararına uyarak raporunda iadenin advalorem esasında olmasını belirtecektir. Bu durumda Bakanlığın tutumunun ne olacağı bayağı merak edilmektedir.

Öte yandan, konserve ve zeytinyağı ile cam ve cam mamulleri ihracında vergi iadesi miktarlarını tespit etmek üzere. iki komite daha çalışmaya başlamıştır.

AKİS' in TARİHİ YAZI SERİSİ

VENİZELOS DÜNYAYI
NASIL KANDIRMIŞTI?...

TÜRKİYE BU DÜNYAYLA
NASIL UĞRAŞMIŞTI?..

ÖNSÖZ

İçinde yaşadığımız XX. Asır çok isim almıştır: Elektrik Asrı olmuştur, Radyo Asrı olmuştur, Atom Asrı olmuştur, Feza Asrı olmuştur. 2000 yılını bulmamıza kadar bunlara yeni etiketlerin ekleneceğinden hiç kimse şüphe etmemelidir. Ama XX. Asrın bir özelliği vardır ki o, hiç değişmeden sürüp gidecektir: Bu asır, Propaganda Asrıdır.

Bugün insana inanılmaz gibi geliyor: Bir harbin sonunda koca Türkiye Yunam nistana peşkeş çekilmiştir! Harpten mağlûp olan memleketlerinin kaderinin tamah edilecek bir kader olamayacağı tabiîdir. Türkiye de elbette bir bedel ödeyecekti. Elinden bir kısım toprakları alınacaktı, sırtına bir takım mükellefiyetler yüklenecekti. Ama, bir tabak içinde Yunanistana sunulmamız!. Anlaşılmayan taraf budur.

Şimdi, bu sayıdan itibaren başladığımız bir yazı serisi bu sualin cevabım vermekte ve gerçeklere kıymetli bir ışık tutmaktadır. Yunanistan böyle bir neticeyi elde edebilmek için korkunç bir propaganda makinesini harekete geçirmiş ve bütün dünya umumî efkârına adeta "'Türkiyeyi Yunanistana vermek, hakkın en basit icabıdır" fikrini telkin etmeğe muvaffak olmuştur. Bu eserin büyük mimarı, sonradan Türk-Yunan Dostluğunun üç mimarından biri olan Elefterios Venizelostur. Lloyd George tarafından "Periklesten beri Yunanın en büyük devlet adamı" olarak tavsif edilen Venizelos propaganda ve milletlerarası politikada baskı sahasının eşsiz bir üstadı olduğunu ispat etmiştir.

1920'lerde Yunanistanın bu sahalardaki gayretlerinin bütün içyüzü bir takım yunan vesikalarının incelenmesi suretiyle açığa çıkmıştır. AKİS bir yazı serisinde bunların değerlendirilmesinde fayda görmüştür. Bir yandan yunanlıların o yıllardı Türkiye üzerinde nasıl hisler ve niyetler bilediklerinin bilinmesi, diğer taraftan kafalarında, kalplerinde yatanın ne olduğunun anlaşılması bize mutlaka yeni ufuklar açacaktır. Hele Kıbrıs daha büyük davaların bir minyatürü olarak ele alınırsa ve Başpiskopos Makariosun Ada türkleri hakkındaki emelleri hatırlanırsa, nihayet Papaz Başkanın dünya umumî efkârım kendi tarafına çekmek için nasıl bir mekanizma kurduğu dikkate alınırsa bu ufukların kıymeti daha da artar.

AKİS, 1920'lerin değerlendirilmesinde o günlerin bugün yaşayan en yetkili şahsiyetinin,,İsmet Paşanın yardımını istemiştir. İsmet Paşa, tarihe aydınlık getirmek için bu ricamızı kabul etmiştir. O günlerin hikâyesi böylece, Garp Cephesinin ve sonra Lozanın kahramanı İsmet Paşanm özel notları veJıatıralarıyla birlikte yayınlanacaktır. Bu suretle yunan oyunla rına karşı 1920'lerde bizim tutumumuz, davranışımız, mukabil gayretlerimiz de açıklanmış olacaktır.

Türk-Yunan münasebetleri bugün bir dönüm noktasında bulunuyor. Böyle bir anda tarihi hatırlamak ve ayrılıkların her iki tarafa da perişanlıktan başka Ur şey getirmediğim tekrar anlamak, en avantajlı olunduğu sanılan sıralarda dahi tabiî cereyanın tersine akıtılmasına muvaffak olunamadığını görmek bilhassa komşu memleketin devlet adamlarım uyarırsa hepimiz bahtiyar oluruz.

METİN TOKER

İzmir İşgal Ediliyor

7 Mayıs 1919 günü, Yunanistanın Londradaki Elçisi Kaklamanos Atinadaki Dışişleri Bakanı Politise şu şifretelgrafı gönderdi;

"Londra - 7 Mayıs 1919, 4096 sayılı telgrafınızda talimatı verilen tebligatı yapmak üzere Lord Curzon'un nezdinde bulunurken Özel Kalem Müdürü içeri girdi ve Harbiye Bakanının, Paristeki Dörtler Konseyinin tamire birlik çıkarmak için Yunanistana izin verme kararını aldığını bildiren telefon mesajını nakletti. Lord Curzon,- benim teşebbüsüme en iyi cevabı teşkil eden bu haberi bana memnunlukla verdiğini söyledi, En derin vatanperverane heyecanla Başbakandan ve Ekselanslarından elde edilen muhteşem başarıdan dolayı tebriklerimin, kabulünü istirham ederim."

Kaklamanos o gün Lord Curzon'a, bazı İtalyan gazetelerinin yayınlan konusunda ingiliz hükümetinin dikkatini çekmek için gitmişti. Romadaki Yunanistan Elciliği Atinaya, italyan gazetelerinin "tamamile hayâl mahsulü olan haberler yazmak suretiyle" Küçük Asyada ve bilhassa izmirde bir yeni emrivaki için umumî efkârı hazırlamakta 'olduğunu bildirmişti. Kaklamanos bu tebliği yaparken Harbiye Bakanının mesajı geldi.

Fakat Atmadaki Yunan Elçisi bir gün sonra Paristen Venizelos imzasıyla şu cevabı aldı:

"Paris — 8 Mayıs 1919 Çik gizlidir. Şifre bizzat Elçi tarafından çözülecektir. Curzon'un verdiği haber konusunda tam bir ketumiyetin muhafazasını rica ederim, zira böyle bir izin Dörtler değil ancak Üçler tarafından verilebilir, Venizelos",

Kaklamanos Başbakana bir telgraf çekerek kendisine teminat yerdi: Bundan hiç kimseye bahsetmemişti!

Üçlerin kumpası

İzmire asker çıkartmak için Yunanistana müsaade verilmesi kararı gerçekten de Üçlerin - Lloyd George, Wilson ve Clemenoeau - Pariste 6 Mayıs 1919 günü, saat; 11'de yaptıkları toplantıda alındı. O toplantıda yapılan görüşmeler şunlardır:

"Lloyd George: — Benim kanaatim, M. Venizelosa İzmire birlik göndermesini söylemek gerektiğidir.

Wilson:- Niçin hemen çıkartma yapmalarını söylememeli ? Bir itirazınla var mı?

Lloyd George : — Katiyen!

Clemenceau : — Benim de, yok, Ama, İtalyanları haberdar etmeli mi ?

Lloyd George: —Benim kanaatim bu değil!"

Üçler 7 Mayıs 1919 günkü toplantılarına, öğle vaktı Venizelosu da çağırmışlardır. Venizelosa, Clemenceau şöyle söylemiştir:

"Katliama mani olmak ve italyanların bir çıkartma yapmasını önlemek için. İzmire yunan birliklerinin çıkarttılmasını düşünüyoruz."

Gerçekten da bir hatta sonra, 19 Mayıs 1919'da yunanlılar İzmire çıkmışlardır. Üçler bu kararlarını dördüncü partnerleri olan İtalyanlara ancak 13 Mayısta bildirmişlerdir. Dörtler Konseyinin saat 11'deki toplantısında italyan delegesi Orlandolya bu tebligat yapılmış, aynı gün saat 15.30'daki toplantıda Orlando İtalyanların mutabakatını söylemiş, daha doğrusu mukavemet edememiştir, Ancak, 11 Mayısta, İtalyanların, olmadığı, Venizelosun ise bulunduğu bir toplantıda yunanlıların İzmire çıkacaklarının İstanbulda duyulduğu açıklanmıştır, o toplantıda İngiliz Balfour şöyle demiştir:

"-- Görüyorum ki İstanbulda bir kaçak olmuş ve türkler, galiba bizim kendi temsilcilerimizden,İzmirle il-

Kral Konstantin İtalyada sürgünde

gin niyetlerimizi öğrenmişlerdir. Son derece içerlemiş bulunuyorum."

Clemenceau buna şu mukabelede bulunmuştur :

"— Sizden, hareketlimizi kıksekiz saat geciktirmemizi istemek için buraya gelmiş bulunuyorum. Gerçekten de, İtalyanlara karşı tutumumuza dikkat etmek zorundayız."

16 Mayıs, bundan sonra tesbit edilmiştir.

15 Mayıs 1919'da Venizelos

15 Mayıs günü, Paristeki Venizelosun ve yanındaki yunanlıların, manzarasını yunan gazetecisi Hristos Kessari Londrada, Kaklamanosa yazdığı rumca altı sayfalık bir mektupla anlatmıştır. Mektup şudur:

"Fransız Yabancı Basın Klübü, 80, Champs Elysees Caddesi. Paris, 15 Mayıs 1919. Sayın Elçi ve aziz dost, tekrar buluşmak fırsatım bulamaksızın gitmiş olmanıza pek üzüldüm.... Tabii, İzmire birliklerimizin sevkedilmiş olduğu haberini bugünkü gazetelerden öğrenmiş değilsinizdir. Size bu işin biraz kulis tarafım anlatayım. Alınmasında en ziyade Wilson'un kuvvetli rol oynadığı karar Başbakanımıza bildirildi. Orlando Üçlerin kararım öğrendiğinde buna esas itibariyle itiraz etmedi, ama acele ve muallâktaki başka meselelerin daha önceden halledilmesini istedi. Bu mülâhaza üzerine Üçler kararın tatbik mevkiine

Loyd George

konmasının bir kaç gün geciktirilmesinin daha doğru olacağını düşündüler. Fakat son derece haklı olarak tamir konusunda çok hassas olan Başbakanımız Pazar sabanı Clemenceau'yu görmeye koştu, onunla uzun uzun görüştü ve akşam yemeğini de Lloyd George ile birlikte yedi. Bu temasların neticesi olarak Pazartesi sabahı, Üçler Venizelosa kararlarının infazı için harekete geçmesini bildirdiler.

Dostumuz Emmanuel -bir İtalyan- dün akşam kendisini gördüğüm ana kadar bir şey bilmiyordu. Hınzırca bir keyifle hadiseyi söyledim. Yıldırımla vurulmuşa döndü ve inanmadı. Ama tafsilat verince acı hapı yuttu ve Wilson'a ateş püskürdü:

— Şu hale bakın! Bir rum ekseriyetine sahip olmadığı halde tamiri size veriyor da, bir italyan, ekseriyetine sahip olan Flumeyi bize vermiyor..

Başbakanımız sevinçten uçuyor. Adeta kendine hakim değil. Mercedes ojelinin koridorunda, Selânikten mücadele arkadaşı Spiromilioyu kolları arasına aldı, sarmaş dolaş oldular. Bir kaç dakikalık hususi bir konuşma esnasında bana uçurumun kenarına kadar gelmiş olduğumuzu, oradan kurtulduğumuzu ve şimdi büyükler arasına girdiğimizi söyledi. Bunu size borçluyuz, sayın Başbakanım, dedim. Bugün gerçekleşen Periklesin rüyasıdır: Elenizmin birliği. Bana şu cevabı verdi:

— Evet, evet, ama halkımız bu olmasaydı ben ne yapabilirdim- ki.. Fevkalâde, harikulade bir halkımız var. Siyaset adamları bari ona lâyık olabilseler..

Başbakanımızı gören herkes gerçekten keyifli olduğunu, uçtuğunu farketti. Her halde siz de orada aynı run haleti içindesinizdir.",.

İşin içindeki iç

15 Mayıs günü Londradaki yunan çevrelerinde de, tabii hava aynıydı. Fakat orada cereyan eden bir hadise, Üçlerin Venizelosa İzmire çıkartma yapması müsaadesini vermesindeki esrar perdesini aralamaktadır.

Londradaki Yunan Elçisi Kaklamanos çıkartmanın arefesinde, İngilteredeki önemli yunan dostlarına mektuplar, yazarak hadiseyi haber vermişti. Bunların arasında meşhur Sir Basil Zaharoff da bulunuyordu. Muazzam bir servete sahip olan bu silâh sanayiicisi Elçiye teşekkür etmekten geri kalmadı, fakat cevabında hadiseye yabancı olmadığını da imâ etti. Kaklamanosa ingilizce olarak yazdığı mektup şudur:

"Carlton Hotel, Pall Mall, Londra. 15 Mayıs 1919. Azizim Kaklamanos. verdiğiniz iyi haberlere teşekkür ederim. Mütevaziyane söyleyeyim, bunlarda benim teşebbüslerimin payı büyüktür. Onun için M. Clemenceau ve M. Lloyd George a hararetli şükran telgrafları gönderdim. Pazartesi günü sizi öğle yemeğine bekliyorum. Saygılarımı sunarım azizim Kaklamanos. Basil Zaharoff.

Zaharoff sahiden, bir bakıma, Clemenceau'dan İzmiri, koparan adamdır.

Zaharoff 1919 İlkbaharında bir gün, büyük bir heyecan içinde,.Pariste Venizelosun ve Barış Konferansındaki yunan heyetinin kaldığı Mercgdes Oteline geldi. Derhal Yunan Başbakanım görmek istediğini bildirdi. Venizelos kendisini kabul etti. Zaharoff, gözlerinden yaşlar akarak İzmirin yunanlılara verileceğini söyledi. Venizelos zengin rumu kolları arasına aldı ve yanaklarından öptü. Zaharoff şunları anlattı:

'— Bugün öğleyin Clemenceau yemekte bendeydi. Senin bütün isteklerini desteklemesini tekrar rica ettim, zira bu taleplerinin haklı olduğunu söyledim. Söz verdi. Gideceği sırada çalışma odamın kapısında kendisini durdurdum, elini tuttum ve İzmirin Yunanistana verilmesine yardım etmesini istedim. Clemenceau elimi sıktı ve

vatanperverane hislerimden dolayı beni tebrik etti, arzumun gerçekleşeceğinden emin olabileceğimi bildirdi. Bu sözleri işitince kendimden geçerek koltuğa yığıldım. Clemenceau kendime gelinceye kadar başımdan ayrılmadı ve kendime geldiğimde tekrar, İzmirin Yunanistana verileceğini söyledi."

Zaharoff Venizelosu ikinci defa 6 Mayıs 1919 günü aradı. Yunan Başbakanı Mercedes otelindeki odasında hastaydı ve yataktaydı. Yatağının başında, her zaman olduğu gibi Dışişleri Bakanı Politis vardı. Otelin telefonundan, bizzat Venizelosu çağırdılar. Venizelos Politisten gidip kendi yerine konuşmasını istedi. Hattın öbür ucundaki Zaharoff idi. Politise şunları söyledi:

— Ventizelosa İzmire çıkartma yapmak üzere gemilerle birlikler hazırlamasını söyleyin. Yüksek Konsey tarafından bu kararın alınmasını sağladım. Yüksek Konsey bunu size resmen yarın tebliğ edecektir. Fakat size daha önceden haber veriyorum ki hazırlıklı olunuz!"

Telefon üzerine Venizelos derhal, Yunanistanın Genel Kurmay Başkam ve yunan orduları başkomutanı General Paraskevopulosa şifreli bir telgraf gönderdi. General o sırada Selanikte bulunuyordu. Venizelos Paraskevopulostan birliklerini derhal hazırlamasını istedi. Böylece her şey süratle hazırlandı.

Zaharoff'un Venizelosa ilk ziyareti, o zamanki yunan heyetinin üyelerinden biri, olan ve Mercedes • Otelinde kalan Petrakopulosun "Hayatım" adındaki ki tabının ilk sayfasında açıklanmaktadır. İkinci ziyaret ise gazeteci Konstantin Atanatos tarafından Politise atfen anlatılmıştır.

Ama Sir Basil Zaharoff 1920 yılları civarında - oynadığı bu kadar büyük ve önemli role rağmen - yunanlıların ve bilhassa Venizelosun dünya umumi efkârını ve dünyanın liderlerini yunan dâvalarının, savunucuları haline getirmek, için kurdukları, muazzam propaganda mekanizmasının sadece bir çarkıdır. O tarihe- kadar görülmemiş olan bu propaganda fâaliyeti Birinci Dünya Harbinden sonra Yunanistanın bilhassa bizim, aleyhimize

Sir Basil Zaharoff

Venizelos için hatıra

Mösyö Venizelosla Lozanda tanıştım. Tanışmamız güç oldu. Uzun müddet birbirimize çok uzak ve yabancı kaldık. Bir gün M. Venizelos benimle görüşmek için randevu istedi. Derhal kabul ettim, merak ve heyecanla bekledim. Ben o zamana kadar bir yunanlı diplomatla değil, hatta yunan aslından bir siville hayatımda görüşmemiştim. M. Venizelosa gelince, bütün hatıralarımızda o amansız ve insafsız bir türk düşmanı olarak yerleşmişti. Bu duygularla ilk görüşmeyi yaptık.

Bu ilk görüşme benim kaldığım Lozan Palas Otelinde oldu. Konuşma, Konferans esnasında her vesileyle türk ve yunan heyeti olarak birbirimizle uğraştığımızdan şikâyetle başladı. Karşılıklı, bu durumu düzeltmek arzusunu gösterdik. Bundan sonra temaslar ya M. Venizelosun otelinde, ya benim otelimde her konu üzerinde tekrarlandı, aramızda birbirimizin sözüne inanma derecesinde samimi bir seviyeye yükseldi. M. Venizelos Balkan Harbindeki rolünden başlayarak Anadoluya, yani ilk önce İzmire yunan kuvvetlerinin çıkarılmasını, harbin devamım ve harpten sonrası için düşündüğü politik düzenini, harbin Yunanistan için talihsiz şekilde neticelenmesiyle husule gelen siyasi ihtiyacı vakit vakit etrafıyla ve açık kalple benimle görüşmüştür.

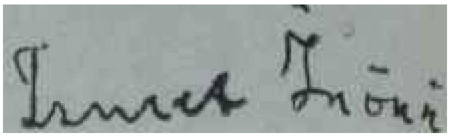
M. Venizelosun Birinci Dünya Harbinden sonra Paris Barış Konferansı esnasındaki mevkiini nüfuzunu ve tesirini o konferansta, bulunmuş olan diğer memleket murahhaslarından dinlemişimdir. Lozan Konferansında munis bir. arkadaş gibi görmeye başladığım M. Venizelosu bunlar bana Paris Konferansı esnasında 1 numaralı nüfuzlu adanı diye adeta gözleri yılmış olarak anlatmışlardır. İtalya murahhası M. Montana bana derdi ki :

"— Paris Konferansında Büyükler halli müşkül görülen her hangi bir meseleyi nihayet Al. Venizelosa sormaya karar verirlerdi. M. Venizelos Amerika murahhası M. Wilson nezdinde ne isterse kabul ettirebilirdi."

Murahhaslar, onun Lozan Konferansındaki hayali kırılmış ve mütevazi halini söylerken hiç aldanmamak lazım geldiğini ilâve ederlerdi.

M. Venizelosla hatıralarımın yukarda işaret ettiğim safhalarını ilerde anlatırım. Bugün şu kadarını söyleyeyim ki M. Venizelos Balkanların Birinci Dünya Harbinden sonraki durumu ve Türkiye-Yunanistan meselesinin tasfiyesi sonunda iki milletin istikbâl güvenliği bakımından kader, birliği halinde olması gerektiğine hakikaten inanmış haldeydi,

M. Venizelos inandığı fikirleri sebatla takip ettiği kadar dostluk kurmak istediği milletleri ve onların devlet adamlarını itimat vererek samimiyetle kazanmasını iyi bilen bir büyük diplomattı.

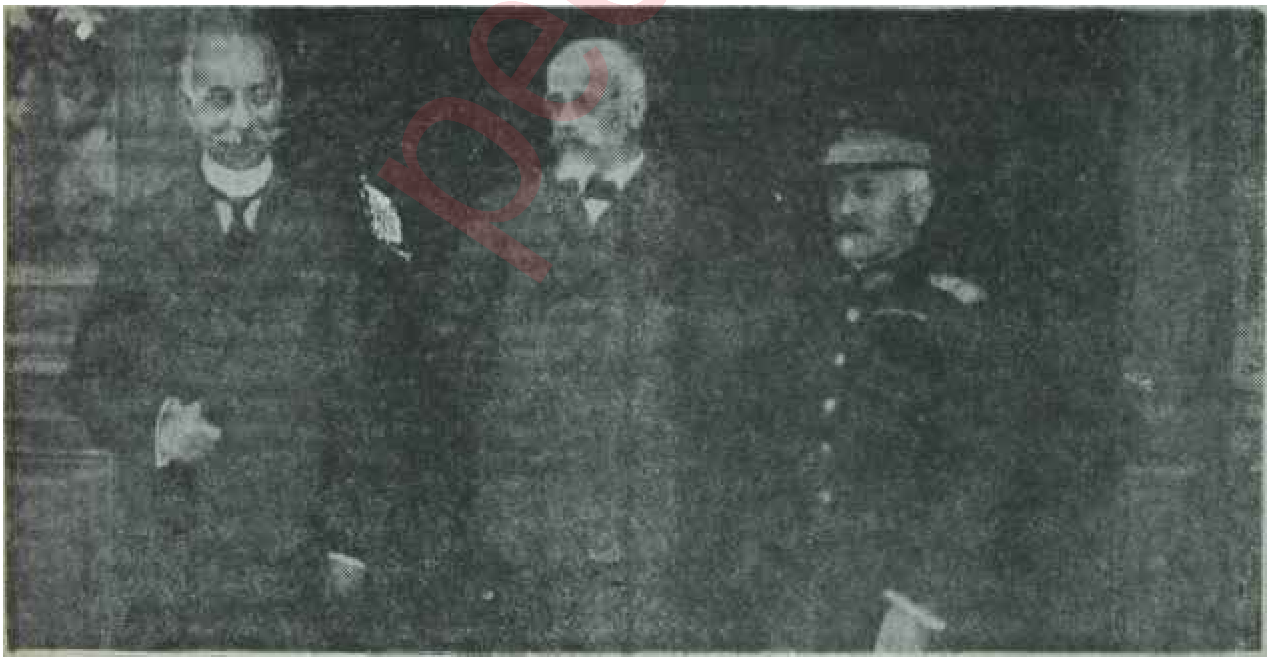

Selanikte Venizelos kendi hükümetini ilân ettiriyor

olarak, ne çapıyla ve ne de savaşın Müttefikler tarafından kazanılmasına yaptığı yardımın vüsatiyle kıyaslanabilecek bir söz sahibi olmasının başlıca sebebidir.

Yunanistan o tarihlerde para dökerek, iyi dil kullanarak, nüfuzlu bütün dostlarını seferber ederek, gazetelerde adamlar satın alarak, kilise çevrelerine, üniversite çevrelerine, sosyalist çevrelere, hattâ bolşevik çevrelere. Siyonist çevrelere, entellektüel çevrelere, sızarak, muhacir rumları kullanarak dünya umumi efkârını bir kaş yıl tam manasıyla kendi lehine çevirmeye muvaffak olmuştur.

Millî Mücadelesinde Türkiye sadece Anadoluya yukarda anlatılan şekilde ayak basmış olan Yunan Ordusuyla değil, yunanlıların kurup işlettikleri bu muazzam

Venizelos Selanikte ideal arkadaşlarıyla

propaganda teşkilâtıyla da mücadele etmiştir.

Bileği kuvvetli hakkın en sonra zaferi kazanabilmesi, yalancının mumunun yatsıya kadar yanabildiği sözünü doğrulamaktadır.

Yunanistanın harbe girişi

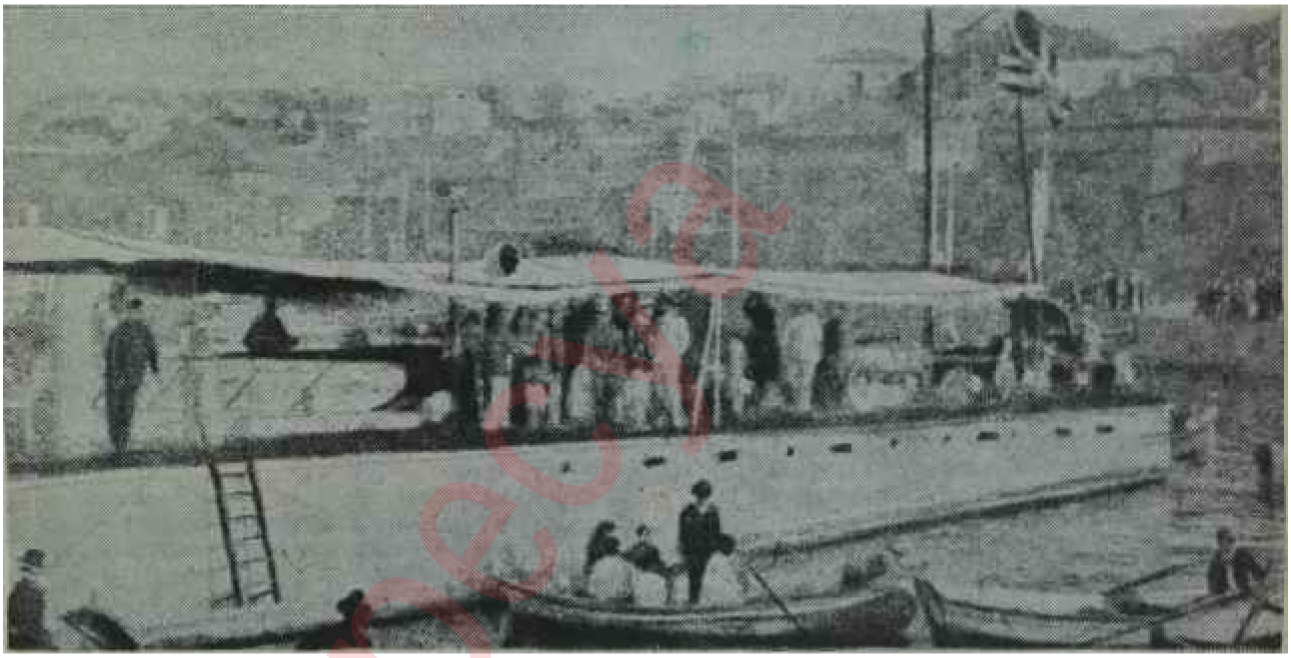
Yunanistan, 1918'de biten Birinci Dünya Harbine 27 Haziran 1917'de girmiştir. Gerçi Harbin hemen hemen başından beri Yunanistanın Müttefikler yanında yer alması içlin uğraşan Venizelos bir "Saray Darbesi" ile Atinada 1915'te iktidardan uzaklaştırıldıktan sonra Selanik'te kendine göre bir Yunan Hükümeti kurmuş ve Ekim 1916'da Almanyaya harp ilân etmiştir ama Barış Konferansında Yunanistanın resmen harbe giriş tarihi Haziran 1917 olarak kabul edilmiştir. Hattâ bu, bir de hadiseye sebebiyet vermiştir.

Yunanistan, harp sırasında torpillenip batırılan deniz ticaret filosunun uğradığı zararları karşılamak için bir tazminat alacaktı. Tazminatları tayin eden Komisyon ika fiyat biçti: Eğer Yunanistanın harbe giriş tarihi Ekim

1915'de Kral Venlzelosa karşı darbe yaptı. Meclisi feshetti, Venizelosu uzaklaştırdı, Aralık ayında yeni seçimlere gitti. Liberaller taraftarlarına çekimser kalmalarını söylediler. Gerçekten de çok büyük bir kütle seçimlere katılmadı. Venizelos yeni idareyi tanımadı ve Selaniğe geçti.

Bu sırada Müttefikler Kral Konstantini iknaa çalışıyorlardı. Fakat bir netice alamayacaklarım anlayınca Atinaya asker göndererek Kralı devirdiler. Venizelos Selanikten Atinaya geldi ve idareyi eline aldı. Biraz sonra da, Yunan Hükümeti olarak İhtilâf Devletlerine karşı resmen harbe girdi.

Ancak, Venizelosun memleket içindeki itibarı o yılın sonundan itibaren sarsılmaya başladı. 1916-17 yılları Yunanistan için güç yıllar oldu. Önce Müttefikler Krala baskı yapmak için memleketi abluka altına aldılar. Sonra, seferberliğin sıkıntıları gelip çattı. Venizelos idareyi aldıktan sonra yeni seçimlere gitmedi, Kralın feshetmiş olduğu 1915 Meclisini getirip eski yerline oturttu.

Venizelos Selanikten Pireye geliyor

1916 olarak kabul edilirse Atina Hükümeti 24 milyon 177 bin 463 sterlin tazminat alacaktı, harbe giriş tarihi Haziran 1917 olarak kabul edilirse bu miktar 11 milyon 456 bin 330 sterlinden ibaret olacaktı. Haziran 1917 kabul edilince, Yunanistana ikinci tazminat miktarı verildi.

Yunanistanda Venizelosun iktidarı alış tarihi 1909'dur. 1909'a kadar iktidar, eski partilerin politika adamları tarafından temsil edilen aristokrasinin elindeydi. Halbuki bu sıralarda yunan burjuvazisi gelişmekteydi, kuvvetlenmekteydi ve memleketin idaresinde söz sahibi olmak istiyordu 1909 İhtilâli bunu sağladı. O tarihte Venizelos eğer isteseydi, krallık müessesesini iptal edebilirdi.' Fakat istemedi. Kendi kafasına göre bir kralı tahta çıkardı ve Liberal Partiyi kurarak memleketin başına geçti. Halk, kendisiyle beraberdi.

Bu, 1915 yılına kadar devam etti. O yılın Mayısında yapılan seçimlerde Venizelosun partisi büyük bir ekseriyet sağladı. Venteelos Yunanistanın Müttefikler cephesinde savaşa katılmasını istiyor, buna mukabil Kral Konstantin almanları tutuyordu.

Altın yıllar

Memleketinin içinde prestijinin azalmasına rağmen Venizelosun milletlerarası sahada altın yılları 1918-1920 arasıdır. Nitekim 1920'de Venizelosun 14 Kasım seçimlerini kaybetmesi, hattâ hezimete uğraması en ziyade batının liderlerini, Lloyd George'lan, Clemenceau'ları ve Poincare'leri şaşırtmıştır. Venizelosa en ziyade hayran olan kimse Lloyd George idi. Lloyd George Venizelosu "Yunanistanın, Perıklesten beri yetiştirdiği en büyük devlet adamı olarak tavsif etmiştir. Poincare ise, Venizelosun Yunanistanda işbaşından uzaklaştırılmasına öylesine alınmıştır ki bundan dolayı duyduğu esefi açık açık belirtmiş hattâ oldukça ihtiyatsız şekilde şunları ilâve etmiştir.

"— Gayet iyi biliyorum ki Yunanistanın iç işlerine karışmak, diplomasiyi kâğıt üzerinde anlayan bir çok kimse için affedilmez bir hata işlemek olur. Ama 1916 yılında sahtekâr Kralı devirmek için Atinaya kuvvet gönderdiğimizde bu çeşit endişeler hiç kimsenin zihnini sulandırmamıştı."

Müttefik askerleri işgal edilmiş Atinada

Bu, 1918-20 yıllan arasında, Barış Konferansı devam ederken şahsen Venizelosun ve onun sayesinde Yunanistanın inanılmaz bir söz sahibi olmalarının bir nedenini gözlerin önüne sermektedir. Bir yandan Venizelosun bu müthiş itibarı, diğer taraftan onun kurduğu muazzam propaganda makinesi, nihayet harpte elde edilen zaferin sarhoşluğu Müttefikleri Yunanistana Türkiyeyi, Yunan Başbakanının arzusuna uygun şekilde peşkeş çekmeleri neticesini vermiştir.

Venizelos Yunanistanın toprak taleplerini 30 Aralık 1918'de bir muhtıra halinde Barış Konferansına verdi. Bu muhtıralar İngilizce ve fransızca olarak yayınlanmıştır. Bu talepler, fasıl olarak şunlardır:

a) Yunanistanın kuzey batısında Kuzey Epir, yahut Güney Arnavutluk üzerindeki talepler.

b) Trakya üzerindeki talepler,

c) Batı Anadolu ve Pontüs üzerindeki talepler.

d) Rodos ve 12 Ada, Kıbrıs ve İmroz üzerindeki talepler.

Bu talepler esas itibariyle Ege denizini bir "Yunan Gölü" haline getirmekte ve kendi tabirleriyle "iki kıta ve beş deniş üzerindeki Yunanistan'ı, "Büyük Yunanistan"ı, "Megalo İdea = Büyük Fikir"i gerçekleştirmektedir. Böylece hem Avrupa, hem Asya üzerine yayılan yunan Bizans İmparatorluğu tekrar ihya olunmaktadır, Venizelos şöyle demektedir: "Daha gençliğimden beri Skiros adasını -Ege denizinin ortasındadır- elenizmin merkezi saymışımdır." Yunan Başbakanı 1913'te Yunanistanı bir misli büyüten Bükreş Andlaşması imzalandığında İç, işleri Bakanı Repulise şöyle demiştir:

«— Şimdi, gözlerimizi Doğuya çevirelim!"

Doğu,, Yani Türkiye.

Gerçekten de 30 Ocak 1915'te Kral Konstantine mektubunda Venizelos Anadolu üzerindeki görüşlerini bildirmiş ve Küçük Asyada 125 bin kilometre karelik yer istediğini söylemiştir. Yunanistan. Balkan harplerinden sonra bir misli büyüyerek 125 bin kilometre olmuştur. Yani Venizelosun Büyük Yunanistanı 290 bin kilometre kareden geniş bir memleket olacaktı. Venlzelos bunu sağlamak için bütün dünya umumi efkârına karşı maddî ve manevi kuvvetlerini seferber etmiştir.

10 Ağustos 1920'de imzalanan ve bu hayallerin çoğunu gerçekleştiren Sevr Andlaşması Venizelosun silâhlarının dikkatle ve -bizim için bugün- ibretle incelenmesini gerektirmektedir.

Venizelosun askerleri Doğa cephesinde

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Asya

Yeni gelişmelere doğru

İhtiyar dünyanın ihtiyar Avrupası, uzun bir süredir, devrini doldurmuş gibi gazete başlıklarından çekildi. Eğer Berlinin duvarları arasıra Doğu ile Batı arasında yeni çatışmalara tanık olmazlarsa, insanların dikkatini bu ce fakeş kıtanın üzerine çekecek hiçbir otaya rastlanmıyor. Bir zamanların en gözde haber kaynağı Orta Doğu da artık eskisi kadar revaçta değil. Sıçak denizlerin tuzlu suları ,yeni bir fırtınaya kadar, pusuda, durgun yatıyorlar.

İçinde bulunduğumuz günlerde dünyaya Kıbrıs olayından başka en heyecanlı günler geçirten haberler, Asya ve Afrikadan gelmektedir. Yaşlı dünyanın iktisaden en geri kalmış ve sömürge yönetiminden en yeni kurtulmuş bu iki büyük kıtasında, hergün yeni gelişmeler olduğu görülüyor. Geçen ay, gazete başlıklarına geçme rekoru, yeni kurulmuş bir dizi devletinde birbiri ardından gelen ayaklanmalarla Afrikanın elindeydi. Oysa bu ay, rekorun el değiştirerek Asyaya geçeceği umulmaktadır.

Amerikalılara sorarsanız, şu sırada Asyada en önemli mesele, yıllar yılıdır açık bir yara gibi kanayıp duran Vietnam meselesidir. Hindiçini savaşını sona erdiren anlaşmalarla ikiye ayrılan bu ülke, o zamandan buyana, Kuzeydeki komünistlerle Güneydeki milliyetçiler arasında kanlı bir çete çarpışmasına sahne olmaktadır. Bu çarpışmanın Güney çıkarma sonuçlanmasını isteyen Birleşik Amerika, şimdiye kadar milyarları aşan askerî yardıma, yolladığı savaş birliklerine rağmen Kuzeydeki komünistlerin yenilgisini sağlayabilmiş değildir. Bundan altı-yedi ay öncesine kadar eğer Güney Vietnamdaki sevilmeyen Diem idaresinin yerini halk tarafından tutulan bir yenisi alırsa savaşın milliyetçiler lehine gelişeceği sanılıyordu. Oysa şimdi Diem idaresinin yerinde yeller esmesine ve ülkede kuvvetli bir askeri yönetim hüküm sürmesine rağmen, savaşta gözle görülür en ufak ol? iyiye doğru gelişme yoktur.

Vietnam savaşının gün geçtikçe düzeleceğine Kötüye gittiğini gören A-

Dean **Rusk**
Ortadaki adam

merikan hükümeti, şu günlerde, bu konudaki politikasını yeniden gözden geçirmektedir. Gelen haberlere bakılırsa, düşünülen yollardan bul, bu savaşı savunmadan kurtarıp saldırıya dökmek, başka bir deyişle, milletlerarası sonuçları ne olursa olsun, savaşı Güney Vietnam topraklarından Kuzey Vietnam topraklarına aktarmaktır. Bunun için, gerekirse, çekirdek güçlü taktik silahlar da kullanılacaktır.

Bununla beraber, özellikle askerler tarafından ileri sürülen bu isteğin Dışişleri Bakanlığı tarafından pek benimsenmediği anlaşılıyor. Dean Rusk'ın geçen hafta yaptığı bir basın toplantısında da açıkladığı gibi, bu savaşı kazanmak herşeyden önce ve herşeyden çok Vietnam halkının kendi gayretine bağlıdır. Halk bu konuda kendi kendine yardım etmedikçe, ne Amerikanın yardım ve plânlamasının, ne de askerî yönetimin bir faydası dokunabilir. Bu açıklamada. Amerikan Dışişleri Bakanlığının da en geç 1965 sonunda Güney Vietnamlıları savaşın büyük yüküyle karşı karşıya bırakmayı öngören McNamara plânına katıldığı görülmektedir.

De Gaulle'ün gölgesinde

Diğer yandan, Amerikada, bir zamanlar umacı gibi görülen De Gaulle'ün Güney Doğu Asyanın tarafsızlaştırılması konusundaki fikirlerinin de yavaş yavaş taraftar toplamaya başladığı bildirilmektedir. Bilindiği gibi, Fransız Devlet Başkanı bu fikrini ilk açıkladığı zaman, tarafsızlığın yalnız komünistlerin ekmeğine yağ sürdüğüne inanan Amerikan aşırıları tarafından çok sert tepkiyle karşılanmıştı. Oysa şimdi Vietnam savaşının girdiği çıkmaz karşısında, bu fikirde bir sağduyu kırıntısı aramak için bazı sesler yükselmektedir. Bu seslerin en kuvvetlisi ve etkilisi, hiç şüphesiz. Senatodaki çoğunluk lideri Mansfield'in sesidir.

Asya durumunda son günlerde görülen önemli gelişmelerden biri de. Pekin hükümetini tanıyan Fransanın on kıtadaki eski bağlarını yeniden kurup kuvvetlendirmek için açtığı kampanyadır. Zaten De Gaulle'ün de açıkça söylediği gibi, Fransa, Komünist Çini, fikir veya devlet düzenini beğenip kabullendiği için değil, onunla anlaşmadan Asyada hiçbir politika izleneme yeceği için tanımıştır. Eğer Asyaya devamlı bir düzen verilmek isteniyorsa. Pekin hükümetini tanımakta zaruret vardır.

Parisle siyasi bağlar kurmanın Komünist Çine yeni bir ağırlık kazandırdığına şüphe edilemez. Komünist Çinin şimdi hedefi, Birleşik Amerika 'tarafından da kabul edilmek olsa gerektir. Bunun için de, Asya düzeninde dengenin kendinden geçtiğini göstermek için elinden gelen herşeyi yapacaktır. Birleşik Amerika tarafından kabul edilmedikçe, büyük bir atom savaşı pahasına bile olsa, Komünist Çin Asyada huzursuzluk çıkarmakta devam edecek, Korde, Laosta, Vietnamda barışı ancak kendisinin getirebileceğini anlatmaya çalışacaktır. De Gaulle Pekini tanımakla bu gerçeği kabul etmekten başka birşey yapmamıştır. Şimdi sıra, uzun bir süre sonra da olsa, Birleşik Amerikadadır.

T ü l i'd e n   h a b e r l e r

Geçtiğimiz hafta, Sanatsevenler lokalinde iki açık oturum yapıldı. Birincisi, halen Devlet Tiyatrosunda oynanmakta olan "Topuzlu"nun eleştiricisi idi. Salon hayli kalabalıktı. Kimler, kimler yoktu kil!.. Tiyatrosever *genç,* orta yaşlı, yaşlı seyirci, muhtelif tiyatroların artistleri, Dr. Hayati Sevgen, mimar Muhittin Güreli, Munis **Faik Ozansoy, Nihat Akçan,** geç vakit gelen Muazzez Kurdoğlu ve daha birçokları.

Paneli, Mülkiye mezunu, eski Amme İdaresi Enstitüsü, şimdi Ticarî İlimler Akademisi asistanlarından Ülker Köksal yönetti. Panele, oyun yazarı Cahit Atay, Topuzlu"nun başartist ve rejisörü Ahmet Evintan, eleştirici Özdemir Nutku,yine aynı meslekten Ergun Sav ve Ömer Atillâ Sav katıldılar. Bir de, seyircilerden panele iştirak etmek isteyen sorulduğunda, Devlet Tiyatrosu Müdür Yardımcısı olduğu söylenen Orhan Kuraner gönüllü olarak katıldı.

Tiyatro ile resmen ilgisi olduğu için itiraz edilen Kuraner, Özdemir Nutkunun da Edebî Heyet üyesi olduğuna ileri sürdü ve başkan, katılmasında bir sakınca görmediği için, Kuraner oturuma katıldı.

Evvelâ Ergun Sav söz aldı ve:

"— Hidayet Sayını eskidenberi tanırım. Bu eseriyle çok kuvvetli bir yazar olduğunu ispat etti. Eserinde bir tez ve köyün gerçekleri var. Köy içindeki taassup ve düşmanlıkları çok iyi anlatmış" dedi.

Ondan sonra söz alan Cahit Atay ise:

."— Bu oyunu çok beğendim. Fakat köy oyunları gişe piyesidir. Hidayet Sayının reddedilen yed eseri köy oyunu değildi. Bu seferkinin süksesi köy oyunu oluşundandır. Köyü tanımayan köy oyunlarında başarı gösteremez" şeklinde konuştu.

Daha sonra konuşan Özdemir Nutku, netice itibariyle bunu köy oyunu diye kabul etmediğini ve "Topuzlu'yu her yerde, İstanbulda, Ankarada, her yerde gördüğünü söyledi. Bu sırada söz isteyen Orhan Kuraner, herkesin hangi konuda, kaçar dakika konuştuğunun rakamlarla hesabını yapmak suretiyle, kendi hakkı olan vakti doldurdu. Ahmet Evintan ise, eseri çok sevdiğini, hattâ "usta bir yazar, adım gizliyor" diye düşündüğünü belirtti. Attilâ Sav:

"— Bence Topuzlu, dram tekniği bakımından kudretini gösterdi. Hidayet Sayın, söyliyeceği olan bir yazar olduğunu gösteriyor. Ucuz hesaplar yapmamış" dedi.

Bu arada, salondakiler bol bol, Orhan Kuranerin yerli-yersiz müdahalelerini ve garip iddialarım' dinlemek zorunda kaldılar. Kuraner, başkana, piyesi görmemiş ve eseri okumamış olduğunu söyledi ve bir seyirciye hitaben "Biz sahnede yağmur yağdırdığımız zaman, sahiden yağmur yağmaz. Bir yerden su dökeriz" şeklinde komik bir izahta bulundu.

Son sözü yine Kuraner istedi ve içinde bir yığın "simültane" kelimesi geçen, tekerleme gibi bir konuşma yaptı.

Başka bir seyirci de Yirminci yüzyılda artık böyle oyunların çok basit olduğunu, resimde bile fırça ve paletin eski kaldığını, modern ressamların .çok büyük bir plânş üzerinde, tekerlekleri boyalı otomobille dolaşarak resim yaptıklarını söyledi ye verilecek cevabı bile beslemeden salondan ayrıldı.

İkinci açık oturum Üniversiteliler Kültür Kulübünün, "Cumhuriyetten sonra Türk Tiyatrosu" konulu paneli idi. Üyeler Ergun Sav, Metin And, Ahmet Evintan, Asaf Çiyiltepe ve Özdemir Nutku idi. Seyirciler arasında, hemen bütün AST oyuncuları, Zerrin Akgün Gülgûn Kutlu ve gerilerde birçok üniversiteli vardı. Geç vakit, yeni Avrupadan dönmüş olan Bülent Sokollu, gayet şık ve zarif bir pozda geldi ve hemen hiç oturmadan döndü. Hattâ zerafeti tam olsun diye, elindeki şemsiyeyi bile bırakmadan girmişti salona.

Toplantı, çok güzel oldu. Bir ara epeyce elektriklenmiş olan hava, Munis Faik Ozansoyun soğukkanlı idaresi sayesinde tatsız bir durum hasıl olmadan, dağıtıldı. Gericilere karşı bir konuşma yapılıp, dinleyicilerin de tasvibi belirli bir hal alınca, salonda seyirci olarak bulunan Ordu milletvekili Sadi Pehlivanlı, iki arkadaşı ile birlikte salonu terketti!

Geçen hafta çarşamba gecesi, Ankara Sanat Tiyatrosu, "Ölü Canlar"ın ilk temsilini verdi. Çok yeni tarzda, enteresan buluşlarla, sahneye konulmuş olan piyes, esere tamamen uygundu. Bu kalabalık oyunda AST'in bütün oyuncularını, hattâ bazılarını iki rolde birden, görmek fırsatım bulduk. O gün salon tamamen doluydu. Çarşamba olduğu için tatil olan Meydan Sahnesinin hemen bütün elemanları oradaydı. Faizenin gelinliğinin siyah bir kopyesi olan, yakası payet işli, kolsuz, kruvaze düğmeli elbisesi ve başındaki siyah bantla pek zarif olan Esin Avcı, yün bir ceket giymiş olan Serap Tayfur, Teoman Özer, başım anormal şekilde dik tutmayı adet etmese epeyce yakışıklı olan Kartal Tibet, eski öğretmenlerden zarif Nükhet Berktin kızı ve damadı ile. Son Saat gazetesi sahibi Nazım Özbay, yakın arkadaşı Babür Ardahan ve İstanbulun genç tüccarlarından Sevil Bursa, İmar İskân Bakanlığından Mehmet Reşat seyirciler arasındaydılar.

Yeni Kabinenin bilhassa basın mensupları tarafından çok sevilen Bakanlarından biri de İmar ve İskân Bakanı Celâlettin Uzer... Kendisini bütün gazeteciler pek tutuyorlar. Hele, Gökayı düşünenlere, limonata gibi geliyor Üzer.

Geçen hafta Ankarada bulunan Nazım Özbay da bütün günlerini Bakanla birlikte geçirdi.

Geçtiğimiz haftanın ortasında, İmar ve İskân Bakanlığı yüksek mimarlarından Toğan Düzgören, altı aylık tetkiklerde bulunmak üzere, Parise hareket etti. Kendisini istasyonda yakın arkadaşları uğurladılar. Bunlar arasında yüksek mühendis Nezih Kona ve eşi, yükseli mühendis Dr. Dündar Arf va eşi, yüksek mimar Selçuk Milar ve eşi Aynur Milâr, Tekel Başmüdürü Melih Sağtür ve ayağında lâme ayakkabılar, üstünde astragan manto bulunan ve mantonun içinden de ağır işli bir elbise görünen eşi Nilüfer Sağtür vardı-

Evvelki hafta cumartesi gecesi, Devlet Konser Salonunda kornocu Barry Tuckwell'in solist olarak katıldığı bir orkestra, konseri vardı. Pek kalabalık olan konsere, bir gün önce menfur bir suikaste mâruz kalan Başbakan İsmet İnönü de geldi ve büyük tezahüratla karşılandı.

Konseri müteakip nefesli sazlarla kornoyu ayrı ayrı dinliyerek tetkik etmek üzere bir müddet daha kalan İnönü, sinir sisteminin ne kadar sağlam olduğunu bir'daha ispat etmiş, oldu ve herkesi kendisine hayran bıraktı.

Evvelki' hafta içinde, bir süredenberi Ankara ve İstanbulda temsil ler vermekte plan fransız trupu artistleri adına, Fransız Başkonsolosu ve eşi Claude Michel, İstanbulda bir kokteyl yerdiler, Hemen hemen bütün konsolosların hazır bulundukları kokteyl çok samimi bir hava içinde geçti. Gecenin en büyük süksesini, trupun en genç elemanı olan Colette Berge yaptı. Gayet tatlı yeşil tayyörünün içinde, altın sarısı saçları ensesinde toplu, siyah, numaralı gözlüklerinin ardından etrafa çapkın çapkın baltan bu genç ve güzel sanatçı, hazır bulunanlardan bir çoğunun gönlünü çaldı. Ancak, toplantıda bulunanlardan sadece bir kişi Gölette Berg'nin bu tipik güzelliğine boyun eğmedi. O da, İstanbul Şehir Tiyatrosunun genç rejisörlerinden Tunç Yalmandı. Yalman, herkesin aksine, bol bol şampanya içti ve diğer hanımlara iltifat etti durdu.

Kokteylde ikinci sükseyi, trupun aktör ve sahneye koyucusu M. Raymond Gerome yaptı. Salonlardan birinde, beş orta yaşlı bayan tarafından şöminenin önüne sıkıştırılan M. Gerome, bu hanımlar yüzünden, kendisine takdim edilen gen dullarla meşhur kimselerin iltifatlarının tadına doğru dürüst varamadı. Trupun şöhreti Lise Delamare, tiyatroya girdiği tarihi hatırlıyamıyordu! Bunda da haklıydı, Bir ara, kendisine sorulan klasik bir soruya şu cevabı verdi:

"- İstanbul, dünyanın cenneti. İmkânım hisbetinde, bana gösterilen yerleri gördüm. Fakat en merak ettiğim yeri bir türlü göremedim. O da, Altın sokağı idi. Yarın inşaalah orayı da gezeceğim."

Sanatçının "Alton Sokağı" dediği yer, İstanbulun kapak çarşısında bulunan Kuyumcular sokağı idi!..

SOSYAL HAYAT

Konferanslar

"Ruh Sağlığı"

Dr. Muallâ Öztürk dinleyicilerine baktı, sonra ağır ağır Konuşmaya başladı :

"— Depresyon ruhi çöküntü, umutsuzluk, keder, elem, çaresizlik, suçluluk, kötümserlik, değersizlik duyguları ile belirlenen bir ruh tablosudur. Bu hal, zaman zaman herkeste görülür, fakat ciddi bir hastalık halini alması da mümkündür. Depresyona kapılmış bir insanın etrafı ile ilgisi azalır, durgunlaşır, hareket ye davranışlarında yavaşlık göze çarpar. Tepkileri de yavaştır. Çaresizliğe, umutsuzluğa kolayca kapılır, kendisini değersiz bulur. Bazen, bu halin şiddet durumuna göre, işten-güçten tamamiyle elini-eteğini çeker, çalışamaz olur, karanlık ve kötümser dünyasına gömülür. Fakat çoğu zaman da işine-gücüne, sosyal faaliyetlerine devam edecek güçtedir, sorumluluk ve mecburiyetlerini müdriktir. Ne var ki, hayat cadını kaybetmiş ve şahıs hiçbir şeyden zevk duymaz olmuştur. İdame ettirilen hayat olumlu, mutlu, yeteri kadar •verimli bir hayat değildir. Bu hallerde depresyonun sebebi bulunmalı, şahıs hayata yeniden, yaşanmaya değer . şekilde, kavuşturulmalıdır.'-"

Dinleyiciler, büyük bir sesizlik içinde, konuşan genç kadını dinliyorlardı. Yüzler biraz endişeliydi. Konferansçının her sözü sanki bir teşhisti. ,Her sözde herkes kendini buluyordu..

Olay, 28 Şubat gecesi Ankara Maarif Kolejinin konferans salonunda geçti. Türkiye Ruh Sağlığını Koruma Derneğinin tertiplediği üçüncü "filmli konferans"ta konuşan Hacettepe Tıp Fakültesi Çocuk psikiyatrı Muallâ Öztürktü.

Depresyon tablosunda kendi kendilerini bulmaktan korkan anne ve babalar, biraz sonra seyredecekleri filmde, çocukluktan itibaren bunlara, nelerin sebebiyet verdiğini görecekler ve bir yandan kendi kendilerini daha iyi tahlil etme imkânına kavuşurken, bir yandan da çocuklarını bu gibi ruh âfetlerinden daha iyi koruma fırsatını bulacaklar, çocuk eğitiminde hatalı birkaç şey daha, kendilerine, bir filmle öğretilmiş olacaktı.

Önemli çağ: Çocukluk!

Muallâ Öztürk biraz durdu, düşündü ve dinleyicilerine depresyonla, nayatta her insanın başına gelebilecek olan matem reaksiyonu arasındaki farkı şöyle anlattı:

"— Bir keder, insanı depresyona çok yakın bir duruma sürükleyebilir. Yalnız, depresyonun özelliği ve onu vahimleştiren şey, suçluluk ve değersizlik duygusu ile beraber oluşudur. Aynı kederi bir insan daha çok sabırla, bir başkası ise şiddetli bir çöküntü ile karşılar. Tepkiler derece derecedir ve asıl önemli olan, insanın ruhi yapısıdır. '

Herşey çocuklukta başlar. Bunun içindir ki, anne, ve babaların bu gibi şeyleri, bilerek, dikkatli ve titizlikle hareket etmeleri lâzımdır. Çünkü bu ruhi yapıyı insan, anne kanundan itibaren, çocuklukta ailenin, okulun, çevrenin etkisiyle kazanır.

çocuklukta edinilen tecrübeler, eğer şahsı güvensizlik, yetersizlik duygularıyla yüklüyorsa, muayyen yaşlarda yakınlarına, karşı normal olarak duyulan bazı menfi duygular, nefret hislerinin normal ifadeleri mütemadiyen engalleniyorsa ve. çocuk bu hisleri içinde biriktirerek büyüyorsa, insanlar arasındaki münasebetlerinde dalma bir reddedilme, terkedilme duygusuna sahip olacak tecrübeler ediniyorsa o şahıs, depresyona daha müsait bir yapı geliştirir. Bu müsait yapının kâhil yaştaki en bariz özelliği ise, rijîdite, yani görüş ve fikirlerde hiçbir esnekliğin bulunmayışı ve vicdani baskıların ileri derecede- kuvvetli olmasıdır."

Dinleyiciler, Dr. Muallâ Öztürkün anlattığı bütün bu özellikleri, az sonra seyrettikleri filmdeki çocuğun hayatında bir bir gördüler. Ufak hataların, ufak ihmallerin doğurduğu sonuçlar gerçekten büyüktü ve düşündürücü idi.

Bahar kıyafetlerine hazırlık

Ucuzluğa doğru

Moda

Bahar mantoları

Parisli hazır elbisecilerin teşhir etütleri bahar mantoları, birkaç yıldır pek görmediğimiz, düğmesi bol, vücuda yakın ve ilkbahar tayyörlerinden ilham almış hafif, atik - tetik: mantolardır. Büyük özellikleri, hepsinin yakalı oluşu ve kolların, reglân kupunda bile dar ve kola yapışık şkilde kesilmiş olmasıdır.

Bahar mantoları redingot mantolar, kemerli veya yan kemerli spor mantolar ve kereti kumaşlardan yapılmış, gene vücuda yakın, gene redingotu hatırlatan mantolar olarak üçe ayrılmaktadır. Kemer, düğme, cep, yaka gibi teferruat bu mantoları, bir yandan yüklü bir hale getirirken, vücuda çok yakın' olarak biçilmiş sade hat da

onları hafifletmekte, bolluklar tam manasıile ortadan kalkmaktadır. Böylece mantolar da, şimdilik, tarihe karışmaktadır.

Yün gabardînler bu tip mantolar için biçilmiş kaftandır. Yalnız, bu kuru erkek kumaşı renk bakımından çok yumuşak, çok kadın olacak ve koyu renkler, nötr renkler yerine sıcak, parlak renkler veya iç açıcı pastel renkler kullanılacaktır. Bu arada tekrar meydana çıkan bir tip manto, çift dore düğmeli, cep kapaklı, asker tipi mantolardır.

1964 modeli sveter

1964 yılı başında sveter modası çok çeşitli şekilde ortaya atılmıştı. Darlar, bollar, kısalar, uzunlar aynı şekilde mevcuttu. Fakat 'iki ay içinde tutunan sveter belli oldu ve diğerlerinin pabucu derhal dama atıldı.

1964 yılı damgasını taşıyan sveter uzunca, fakat vücuda çok bitişik olarak örülmüş bir sveterdir, Kalçaların üstünde biten busveterin en büyük özelliği, belden aşağıda takılan ince bir kemerle beraber kullanılmasıdır. İkinci önemi özellik, kolların çok yapışık ve kol evlerinin küçük ve hafifçe düşük olmasıdır. Yaka ise boynu boğmamakta ve boyun kemiklerini gösterecek kadar açık ve yuvarlak örülmektedir. Bu yakanın etrafında gene bilinen bir lâstik örgü band mevcuttur. Bu tip, vücuda yapışık, kemerli sveterler canlı renklerden, çilek renginden ve baharda hoşa gidecek, renklerden yapılmıştır. Fakat bunun siyahı da gerçekten zevkli ve abiye olmakta, her yere gidebilmektedir. Baharda siyah rugan kemerle kullanılacak bu tip beyaz bir sveter de abiye olacaktır.

1964 tipi sveter bazen tam spor olarak baştan başa lâstik örgüden yapılmakta ve bir jüp-kilot üzerine giyilmektedir, bazen de düz veya daha fantezi bir örgüden tercih edilmektedir. Spor da olsa, yaka, "aptal yaka" dediğimiz şekilde yuvarlak açıktır.

Gecekondu Ağaları

Yüzyılların bize getirdiği bir "toprak ağaları" dâvamız var. Türk aydınının ve memleketsever politikacının bu dâvaya, elini kolunu bağlıyarak, seyirci kaldığını söylemek mümkün değildir. Topraksızları ve emekçiyi sömüren ağa zihniyeti ortadan kaldırılmadıkça kalkınmamızın gerçekleşemiyeceği artık türk toplumunun şuuruna iyice yerleşmiştir. Son mukavemet çıkarcılardan gelmektedir ve muhakkak surette kırılacaktır. Ama yerleşmiş ağalıkları kaldırmaya, emek hakkını istismar hakkının üstüne çıkarmaya çalışırken, yeni ağaların türediği ve bunların başka bir sahada, emekçiyi alabildiğine sömürdüğü bir gerçektir. Bunlar büyük şehirlerimizin etrafta-da âdeta barikat kuran gecekondu ağalandır.

Gecekonduya su götürüyoruz, gecekonduya elektrik veriyoruz. Gecekondunun yolunu yapıp, otobüsünü işletiyoruz. Gecekonduyu meşru hale getiren kanunlar çıkartıyoruz. Gecekondu mahallerinde okul açıp, gecekondu bakkalının faaliyetini kolaylaştıracak kararnameler düşünüyoruz. Elbet te ki gecekonduya yerleşmiş ailenin çocuğunu okulsuz bırakamayız, elbette ki gecekondu halkının mikropla suyu içip, çamurda yürümesine, karanlıkta kalıp büsbütün sefil olmasına göz yumamayız. Ama bu büyük sosyal ve ekonomik olayın 1 numaralı istismarcısına, gecekondu ağasına karşı da ilgisiz kalamayız.

Bundan altı ay evvelime kadar bilinen rakkamlara göre Türkiyede 240 bini aşkın gecekondu vardır. Bu gecekondularda 1 milyon 200 binden fazla vatandaş barınmaktadır. Bunların 90 bini 500 bin nüfusla İstanbulda, 70 bini 335 bin nüfusla Ankarada, 15 bini 120 bin nüfusla İzmirde, 4 bin 200ü 15 bin nüfusla Bursada bulunmaktadır. Bunların dışında Adana, Samsun, Urfa, Zonguldak gibi bazı dilerde toplamı 61 bini bulan gecekondu vardır. Bunlar resmi rakkamlardır. Bunların bugüne kadar çok fazla arttığı, özellikle son mahalli seçimlerde seri halinde gecekondu yapıldığı bilinmektedir.

Gecekondu yapmak bugün Türkiyede en fazla para getiren bir ticaret olmuştur. Ankara Belediyesinin 8 hin 44 gecekondu üzerinde yaptığı aratırma, bunların yalnız 214 sahibi olduğunu göstermiştir. Yani 214 kişi ya kendisine ait olan, ya da hazineye veya özel kişilere ait olup da zaptettiği araziye tenekeden, sandıktan, topraktan en ilkel bir şekilde, bütün sağlık şartlarından yoksun barınaklar inşa ettirmiş ve bunları göz göz, en azından 80'er liraya kiraya vermiştir. Bugünkü durumda, gecekondu yaptırmak apartıman yaptırmaktan çok daha kârlı bir iştir ve sözü edilir sermaye de istememekte, yalnız biraz hüner ve iş bilmeye bağlı bulunmaktadır.

Bana, Kibar Ağa lâkabiyle tanınmış bir ağa gösterdiler. Özel kişiye ait arsaları zaptetmiş, arsa sahibini kendi mıntıkasına sokmuyor ve kendisi gibi civarda gecekondu yapmak istiyenlerden de haraç alıyor. Evleri, kamyonları, taksileri... Neleri yok ki bu bu Kibar Ağanın!..

Ankaranın gecekondu mahallerini kısmen gezdim. Hepsini dolaşmak aylar sürer. Buralar, kendi kanunlarına sahip bambaşka bir âlem... Sakinleri, kibar ağaların yaptırdıkları bu barınaklara güvenerek büyük şehre göç etmişler, şimdi aç oturup, kira ödüyorlar. Ama umutları var: birgün birkaç kuruş sahibi olunca bir arsa zaptedip, ev sahibi olmak umudu!..

Birkaç yıldır ortaya atılan "sosyal mesken inşaası" henüz olumlu bir safhaya girmiş değildir. Hükümetin büyük şehirler etrafında peyk şehirler kurmak ve sanayi mıntıkalarını şehir haricine taşıyarak gecekonduyu önlemek projesi de çok zamaan muhtaçtır. Bu zaman zarfında kibar ağalar büyük şehirleri tam mânasile saracaklardır. İlk tedbir, Belediyenin fakir halka arsa göstermesi ve burada bir plân dahilinde ev yapmalarına müsaade etmesidir. Belediye hizmetlerini bu mıntıkalara götürmek de halkı buralara çekecektir.

Ağanın bir çeşidiyle değdi ,onu doğuran her yeni imkân ve zihniyetle, zamanında savaşmak lâzımdır.

Jale CANDAN

Seçimler

Dananın kuyruğu

Haftanın başında Pazartesi günü, vakit öğleye yaklaştığında, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının resmi makamı olan, çalışmaların, provaların yapıldığı ve konserlerin verildiği İstasyon yolundaki Konser Salonunda hummalı bir faaliyet göze çarpıyordu. Günlerden, hattâ haftalardan beri süregelen kulis faaliyeti artık su yüzüne çıkacak, tam deyimiyle "dananın kuyruğu" az sonra kopacaktı..,

Bu kadar önem verilen olay neydi, neden heyecan ve merak birden bu kerteye çıkmıştı? AKİS okuyucuları için işin asıl nedeni ve içyüzü meçhul değildir. İsaları ve Musaları darıltmak pahasına da olsa, olayların tam odak noktasına girerek haber almayı ilke sayan bir tutum sayesinde, ayyuka çıkan dedikodular arasından doğru olanları ve önem taşıyanları ayıklayıp onları bu sütunlarda teşhir eden AKİS yazarları, gerçekçi kişiler tarafından dalma sevgi ve teşvik gördüler. Buna karşılık, hakikatlerin açıklanmasından korkuları olan ve bu menfaatlerine dokunan birtakım "iş erbabı" yazarların şahıslarına karşı cephe aldılar. Hani, ellerinden gelse, onları "bir kaşık suda boğacak" duruma geldiler. Oysa ki AKİS'ciler isteseydiler ,ortada dolaşan dedikoduları ayıklamaksızın sunabilirlerdi. Bu takdirde "iş erbabı"nın durumunun ne, olacağı de bilinemezdi...

Olaylar ne olursa olsun, bunları hazırlayan sebeplerin belirli bir çerçevesi şöylece çizilebilir: Türkiye bugün bütün ileri âlemin tanıdığı ve müzikte sanat ölçülerinin ancak ve ancak bu esasa göre değerlendirildiği, adına "Batı sanat müziği" denilen bir kolda henüz geridir. Bu geriliğin kısa bir sürede giderilmesi ve hattâ öne geçilmesi için Atatürk zamanında, onun yol, göstermesiyle ve desteğiyle hızlı hamlelere girişilmiş, fakat bu hamleler hâlâ halkın seviyesine inememiş., ancak sınırlı bir aydınlar çevresine münhasır kalmıştır. Müzikte batılılaşma hamlesinin başarı sağlayabilmesi için bunun halkın seviyesine eriştirilmesi ve türk halkına maledilmesi gereklidir.

İşte bütün aydınların ve özellikle maarifçilerin üzerinde önemle birleştikleri nokta da budur. Birçok kongrelerde, Sanat ve kültür yayınlarında, Maarif Şûrası toplantılarında hattâ Meclisteki' bütçe görüşmeleri sırasında üzerinde en çok durulan nokta budur. Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine milyonlara varan Orkestra ödenekleri konulmasının, yabancı sanatçıların, toplulukların konser vermek üzere gelmesi için. Orkestraya çalgılar getirtilmesi için verilen dövizlerin amacı hep bir nokta üzerinde toplanmaktadır: Batı sanat müziğini türk halkı arasında yaymak ve bir türk sanat müziği geliştirmek!

Formalite ve hilkat garibesi

Amaçlar bu kadar güzel ve haklı ol' duktan sonra, yürünecek yolun neden buna paralel olmadığı sorusu hemen akla gelmektedir. Oysa ki, ortada bu işlerle uğraşanlarda dâvaya 1nanc yokmuşçasına bir karışıklık, bir dedikodu havası vardır. Birinin yaptığını öteki yermekte ötekine de gücü yetenler baskı yapmağa kalkışmaktadır. Sebep yine formalitelere atfedilmektedir. Çünkü iddiaya göre, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının birtakım harcamalara yetecek ödeneği Bütçeye konmamıştır. Meselâ, konser akşamları halka hizmet edecek adamlara para ödemek için "fasıl" yoktur, Anadoluya -orkestranın asıl görevinin başladığı yere- gidildiği zaman otel parasını karşılayacak kadar bile harcırah ödenmesi için mutlaka "Filarmoni Derneği" gibi bir kurumun aracılığı gereklidir vesaire...

Aslında, yukarıda sıraladığımız nedenler hiç şüphesiz önemli zorluklardır. Ama bunların Devlet Bütçesinden resmen bir devlet dairesine tahsis edilerek getirtilen yabancı sanatçıların vereceği konserlerin bilet hasılatına gayrıresmi bir demeğin tamamen el koymasına, üstelik bu büyük paraları bütçesiz, kontrolsuz ve daha kötüsü sorumsuz bir şekilde harcamasına hak verdireceğini ummak ya büyük bir saf-

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası
"Küçücük fıçıcık..."

dilliktir veya devletin kanunlarını hiçe sayan bir kerteye varan ciddiyetsizliktir. Her ikisinin de hak ettiği cezayı bulması gerek...

Merakla izlenen sonuç

Bundan birbuçuk ay önce Ankara Filarmoni Derneğinin başında bulunan ve yukarıda açıkladığınız bâtıl fikri savunanlar Derneğin yaptığı - ve bir AKİS temsilcisinin de katıldığı - Kongrede tasfiye olunmuşlardı. Bu olay Türkiyede sanat müziğinin gelişmesini gönülden arzulayan aydınlar tarafından sevinçle karşılanmıştı. Ama bu başarı tam değildi. Çünkü bizzat Senfoni Orkestrasının idaresinin başında da bulunan ve bâtıl fikri savunan kişiler değişmedikçe bu defa Filarmoni Derneğinin kendi başına bir teşebbüste bulunması kaabil olmayacaktı. İşte bu yüzden Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının yönetim kurulunu teşkil edecek üyelerin -her yıl yapılması kanun icabı olan- seçimlerine kadar beklenmesi kesin bir zaruretti. Haftanın başında Orkestra binasında dalgalanan heyecanın sebebi de buydu.

Haberler

Haftanın başında Pazartesi akşamı, iki yıldanberi Ankarada dinlemediğimiz bir topluluk konser verdi. Aslında ankaralılar, bu topluluğu iki defa daha dinlemişlerdi. Topluluğun özelliği, tamamiyle çocuklardan meydana gelmiş olmasına rağmen, büyüklerden' kurulmuş korolara taş çıkartacak bir beraberlikle, temiz ve disiplinli bir icra çıkarmasıydı.

Salı akşamı ise İdil Biret orkestra eşliğinde çaldı. Vara-yoğa, eşe-dosta dağıtılan davetiyelerle erkenden satışa çıkıp da hemen tükenen biletlerden herhangi birisini elde edemeyen müzikseverler, türk saantçısını dinlemekten mahrum kaldılar. Bu vesileyle bir kere daha salonun nasıl olup da yarısına yakın bölümünün "davetlilere" ayrıldığını ve üstelik bu dâvetiyelerin hangi "esaslara" göre dağıtıldığını kimsecikler anlayamadı!

İngiliz kornocusu Barry Tuckwell, orkestra eşliğindeki ikinci konserini 25 Şubat 1964 akşamı verdi ve Mozart'ın korno konçertolarından ikincisini çaldı. Bu defa adamakıllı "kötüleyen" Tuckwell'in falsolarını en az müşkülpesent ve dikkati az dinleyiciler bile sezdiler..Oysa ki, Klemperer'le- birlikte plâğa çaldığı ayni besteyi dinlemiş olanlar aradaki bu büyük farkın nedenlerini anlayamadılar. Programa iki tane "çeşitleme" yi ardı ardına koymakla çok büyük bir garabet yaratmış olan şef Lessing de resmini çeken fotoğrafçıya kızdı ve kendisini sahnede kovaladı!..

1 Konser dinledim

Konseri verenler : Ali Kemal Kaya (Obuva), Mithat Fenmen (Piyano.

Konserin yeri : Alman Kitaplığı.

Günü : 26 Şubat 1964 Çarşamba, Saat 20.30'da.

Konseri tertipleyen : Türk-Alman Kültür İşleri İstişare Kurulu.

Program : Obuva repertuvarının ünlü barok çağ besteleriyle üç çağdaş bestecinin sevimli birer sonatından meydana gelmişti:

1, Telemann: La minör sonat,
2. Haendel: Sol minör sonat,
3. Hindemith : Sonat (1938),
4. Breville: Sonatta,
5. Dutilleux: Sonat.

Konserin özellikleri : Diğer üfleme çalgılarda olduğu gibi grup hâlinde, hele tek başına, bir obuva konseri dinleyebilmek müziksever dinleyiciler için çok seyrek nasip olan bir fırsattır, şu ülkede... Oysa ki keman, piyano nasıl birer müzik âletiyse, obuva ve korno da onlardan az önemli olmayan birer çalgıdır. Ama yeryüzünde bunları çalanların oram -türlü sebeplerle - azdır. Bizde ise üfleme çalgıları iyi çalanlar parmakla gösterilecek kadar az sayıdadır. Bu yüzden solocu olarak dinleyebildiğimiz sanatçılar pek enderdir.

İşte Ali Kemal Kaya da bu ender sanatçılardan birisi olarak geçen Çarşamba akşamı karşımıza çıktı. Kayanın, genellikle rahat ve güven verici bir tekniği var. Yorumları, duyuşları ve çalışı dengeli. İfrata kaçmaksızın, iyi bir obuvacı olduğunu söylemek kaabil...

Yalnız, "sahnede konser vereceğine, radyoda verseydi daha iyi olurdu" diyenler salonu dolduran dinleyiciler arasında çokça çıktı. Sık sık bozulan akordu ısrarla düzeltmeğe çalışması, daimi bir sıkıntı içindeymiş gibi bir izlenim yaratması dinleyiciler üzerinde başlarda iyi etki yapmadı ama, sonradan sanatçının dağarcığını ortaya koymasıyla bu etki azaldı... Herhalde zamanla bu etkiler silinecek. Kaya daha rahatlıkla başarılarım sağlayacaktır.

Obuva çalgı olarak çok eski bir tarihe mâliktir. Aslında Asya ülkelerinin hemen hepsinde kullanılan çeşitli zurnalar obuyanın ceddini teşkil ederler. Ancak barok çağda bazı anahtarlar ilâvesiyle daha kullanışlı bir duruma getirilen ve ses perdeleri de geliştirilen bu çalgı, sonradan bütün büyük bestecilerin özellikle saf ve temiz hisleri, kır havalarını tasvir edebilmek .çın eserlerinde sık 'sık kullandıkları bir orkestra çalgısı olmuştur.

Beğendiklerim: "Sonat gecesi" olarak adlandırılan resital tümüyle başarılıydı, programa alınan besteler etkiliydi, piyanoda Mithat Fenmenin eşliği de övülmeye lâyıktı.

Sonuç : İyi tarafları kusur sayılabilecek yönlerini gölgede bırakan böyle bir sanat olayının başarı sağladığını belirtmeğe lüzum bile yok... Müzik meraklılarından biraz daha ilgi görseydi yerinde olurdu diyeceğim.

Daniyal ERİC

Küçük Sahnede "Bütün Kadınlar güzeldir"
Erkekler sağ kaldıkça

Oyun : "Liliom", (1 Prolog, 7 Tablo).
Yazan : Farene Molnar.
Çeviren : Asude Zeybekoğlu.
Tiyatro : Devlet Tiyatrosu (Üçüncü Tiyatro),
Sahneye koyan : Ziya Demirel
Dekor - Kostüm : Refik Eren - Hâle Eren.
Konu : Gerçekle düşün sarmaşdolaş olduğu neoromantik ve fantastik bir oyun. Macar sahne edebiyatının en tanınmış, dünyanın dört bucağında - yıllarca önce de İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynanmış popüler oyunu. Eski Viyanayı, hele Prater'i tanımış olanların benzerlerini yakından görmüş olacakları bir halk çocuğunun, atlıkarınca çığırtkanı Liliom'un, o "tasasızlık ve sorumsuzluk" örneği, "kendi çocuk mantığından başka bir şey tanımayan" o isyancı ile, karşılığında hiçbir şey beklemeden onu bu haliyle seven Julia'nın aşk ve ölüm hikâyesi.
Oynayanlar : Baykal Saran (Liliom). Tomriz Oğuzalp (Maria), Yıldız Arslan (Julia), Nurşen Girginkoç (Mm. Muşkat), Gülsen Çıdamlı (Hollunder Teyze), Argon Çıdamlı (Oflu), Erol Kardeseci (Fiscur), Erol Aksoy (Wolf Beifeld), Suha Tuna (Linzam), Zafer Ergin (Sulh Hâkimi), Gülseren Ündeğer (Luise) v.s.
Beğendiğim : Pitoeff'in yorumunu benimsediği anlaşılan Ziya Demirelin, bu tatlı ve hüzünlü oyuna, ahrette gecen ikinci bölümün fantastik havasını yadırgatmayan, biribirinin devamıymış sanısını veren, renkli, çocuksu ve duygulu bir hava kazandırmış olan sahne düzeni. Refik Erenin havayı tamamlıyan güzel dekorları. Vaktiyle rahmetli Talât Artemelin Büyük yaratışlarından biri olarak çok beğenilmiş olan Liliom'da Baykal Saranın, bu güzel rolün - sevimli ve çocuksu yönünü gölgede bırakmakla beraber- "somurtkan" ve "hoyrat" yönünü çok iyi veren oyunu. Yılda Aralanın, bütün tutukluğuna, en rahat sahnelerde hele 1, perdede, Marta ile olan sahnesinde- silik kalmasına rağmen, duyurmayı başardığı iç yaşama, Liliom'a olan sonsuz sevgisini, hüzünlü bir mutluluk halinde yansıtan etkili oyunu.. Tomris Oğuzalpın, Nurşen Girginkoçun, Süha Tunanın, Zafer Erginin ve Gülseren Ündeğerin çizdikleri inandırıcı yüzler.
Beğenemediğim: Lunaparkı gösteren prologun havayı veremeyen dağınık "ve cansız icrası. Vaktiyle Ertuğrul Bildaya büyük bir başarı sağlamış olan Fiscur'da Erol Kardesecinin silik kalan oyunu. Erol Aksoyun karikatürden öteye gidemeyen, kaba çizgili Wolf'u...
Sonuç : Vaktiyle Max Meinecke'nin Şehir Tiyatrosunda gerçekleştirdiği başarıya ulaşamamış, oldukça zayıf bir kadroyla da oynanmış olduğu halde, kendi gücüyle ayakta duran, gene de zevkle seyredilen bir oyun.

Naciye FEVZİ

TİYATRO

Ankara

Bölge Tiyatroları tasarısı

B. M. Meclisinin gündemine alınmış olan Bölge Tiyatrolarının kuruluşu ile ilgili kanun tasarısında bazı düzeltmelerin yapılması lüzumu, geçenlerde, Ankara Türk Maarif Kollejinde, Öğrenci Derneğinin bu konuda tertiplediği, tasarıyı hazırlamış olan milletvekilleri ile Devlet Tiyatrosu Genel Müdürünün ve tanınmış oyun yazarlarıyla eleştirmecilerin de katıldıkları, bir açık oturumda anlaşılmıştır.

Bu düzeltmelerin başında, Bölge Tiyatroları repertuvarlarının merkezdeki Başkanlık tarafından onaylanmasını öngören hüküm gelmektedir. Zaten Maarif Şûrası Tiyatro Komitesinin evvelce hazırlamış olduğu tasarıda yer almayan ve sonradan Bursa Milletvekili Sadrettin Çanga ile 106 milletvekili ve senatör arkadaşının sundukları kanun teklifine Komisyon çalışmaları sırasında eklendiği anlaşılan bu hüküm, Bölge Tiyatrolarının, kanun tasarısında ve mücip sebepler lâyihasında açıkça belirtilmiş olan, bağımsızlığı ile çelişti ği gibi, tatbikat bakımından da büyük güçlükler doğuracak mahiyettedir. Çünkü Bölge Tiyatroları Başkanlığında, **Bölge** Tiyatrolarından gelecek repertuvar oyunlarını incelemekle görevli ne bir Edebi Kurul, ne de bir Dramatürji Bürosu öngörülmemiştir. Tersine Bölge Tiyatroları için dramaturglar düşünülmüştür. Bu da kanun yapıcının Bölge Tiyatroları müdürlerinin yetkisine bırakılmış olan repertuvar işlerinin merkezdeki Başkanlıkça onaylanmasını düşünmemiş, bölgelerde dramaturglar tarafından düzenlenmesini öngörmüş olduğunu göstermektedir.

Kaldı ki, oynayacağı oyunları ancak üst makamın tasvibinden geçirdikten sonra oynayabilecek bir tiyatronun bağımsızlığından sözetmek **güç** olur. Böyle bir sistem bugün ödenekli tiyatrolarımızdan hiçbirinde yokken yeni kurulacak Bölge Tiyatrolarında uygulanması, kaldırılıncaya kadar sıkması çok çekilmiş olan "piyes sansürü" nün yeniden canlandırılması gibi bir şey olacak ve Bölge Tiyatrolarının çalışma gücünü geniş ölçüde kısıtlayacaktır. Edebi Heyetlerle çalışan tiyat-

rolarda bile bu işin ne kadar ağır yürüdüğü ve bu **"ağır"lığı** gidermek için Bölge Tiyatrolarında repertuvarların Dramaturglar tarafından düzenlenmesi sisteminin kabul edilmiş "olduğu gözönünde tutulursa böyle bir hükmü tasarıda bırakmanın mahzurları daha iyi görülecektir.

Shakespeare'in **400. yıldönümü**

Bu yıl, ünlü ingiliz şairinin 400. doğum yıldönümüdür. Onun için 23 Nisan 1984 den mevsim sonuna kadar, bütün sanat dünyası onu anmıya, hâtırasını kutlamıya hazırlanıyor. Kendi yurdunda, doğum yeri olan Stratford'da, adını taşıyan tiyatroda yapılacak törenleri, olağanüstü temsilleri bir yana bırakalım. Patisteki Mîlletler Tiyatrosu, bu kutlama törenlerine katılmıya ve bu yılki faaliyetin, Shakespeare'i mihver alarak onun etrafında dönmesine karar vermiştir. Buna göre,

çeşitli memleketlerden Parise gelerek temsil verecek topluluklar, bu mevsim, mutlaka Shakespeare'in oyunlarından birini getireceklerdir.

400. yıldönümü katlama törenlerine tiyatrolarımız da geniş ölçüde katıl - mıya hazırlanıyorlar. Devlet Tiyatrosu şimdiden "Jullus Caesar"i prova etmiye başlamıştır. Bunu yakında "On ikinci Gece"nin, belki de bir üçüncü Shakesperae'in takibetmssi beklenmektedir.

İstanbul Şehir Tiyatrosuna gelince : Sahnelerinin sayısı kadar, yani altlı oyununu Şairin doğum tarihi olan 23 Nisandan mevsim sonuna kadar oynanmak üzere sahneye çıkarmıya hasırlanmaktadır. Bunların üçü Tepebaşı sahnesinde, münavebe ile, biri Yeni Tiyatroda, biri Fatih, biri de Kadıköy veya Üsküdar Tiyatrosunda oynanacaktır. Oynanacak oyunların adları ise şunlardır: "Coriolanus", "Romeo ile Juliet, "Kuru Gürültü" - veya Nasıl Hoşunuza Giderse" -, "**Bir** Yaz Gecesi Rüyası", "On İkinci Gece" "Venedik Taciri".

Altındağ Tiyatrosu hazır

Devlet Tiyatrosunun tiyatroyu halkın ayağına kadar götürmek ve yeni seyirci toplulukları kazanmak İsteğiyle Altındağda, Altındağlılar için hazırladığı tiyatro salonunun ve sahnesinin bütün hazırlıkları bitmiş, iş sadece bu halk tiyatrosunun açılışında oynanacak oyunun seçilmesine kalmıştır.

Edebi Heyetin haftalardanberi süren çalışmaları bugünlerde sonuçlanır ve seçilen oyun belli olur olmaz provalara başlanacak, bir ay içinde de tiyatronun açılması sağlanmış olacaktır.

Oyun ; "Bütün Kadınlar Güzeldir" ("Des Enfants de Coeur")» Komedi, 3 bölüm,
Yazan : François Campaux.
Çevirenler : Melih Vassaf - Muhip Dibekli.
Tiyatro *i* Küçük Sahne (Gülriz Sirûri- Engin Cezzar Topluluğu)
Sahneye koyan : Çetin İpekkaya
Konu : Fansız tiyatrosunun tüketemediği "karı-kocâ-âşık" üçlüsünü, "kârı-koca-metres" üçlüsüyle değiştiren ve işe kaynanayı, yetişmiş çocukları Ve sevgililerini de karıştıran hafif ve eğlenceli bir Bulvar komedisi. Karısının dırdırından usanan -ve henüz genç görünen- bir koca, bavulunu kaptığı gibi, metresinin apartmanına kaçıyor. Niyeti, artık geçinemiyeceklerini anladığı kârısından ayrılmak ve onunla evlenip rahata kavuşmaktır. Ama orada da rahat bırakırlarsa... Çok geçmeden karısı, kızı, kaynanası, oğlu, hattâ oğlunun zenci sevgilisi peşisıra, sökün edeceklerdir, orasını da - evdekinden farksız bir hale getirerek...
Oynayanlar : Gürzi Sururi Gisole), Muhsin Kurtaran (Uşağı Albert), Engin Cezzar (Georges, sevgilisi), Gülbin Eray (Georges'un kızı), Çetin İpekkaya (Jean-pierre, oğlu), Ani İpekkaya (Solange, karısı), Venüs Birız (Zourah, Jeân-Pierre'in sevgilisi), Madelet Tibet (Madara Guibert, Georges'-un kaynanası).
Beğendiğim : Yazarın en "olmıyacak" durumları -kimseyi rencide etmeden- seyirciye kabul ettirebilmesi; çetin İpekkayanın, aşırılıklara çok elverişli bir oyunda, aleladeliğe düşmeyen canlı ve ölçülü sahne düzeni. Güniz Surûri ile Ânı İpekkayanın, komediye "ton"unu veren zarif oyunları. Gülbin Erayın. çok daha önemli roller için gerçek bir kaabiliyet olduğunu gösteren, şirin mî şirin Christianw'ı. Yazarın -"Çukulata Sevgilim" den sonra- uğur saydığı anlaşılan zenci dilberi Zourah'a Venüs Birizin kazandırdığı zeki ve çekici yüz...
Beğenemediğim : Ensin Cezzara, yaşı kadar sanat mizacı bakımından da, uygun düşmediğini Sandığım Georges rolü -hele Çetin İpekkayanın bütün gayretine rafinen "çocuklaşamayan" bir Jean-Pierre karşısında... Madam Gulbert'de Mâdelet Tibet'in donuk oyunu,
Sonuç : Gülmeğe susamış olanlar ve tiyatronun bir vaaz kürsüsü olmadığını,çoğu zaman insanların düşük, bozuk, zayıf yönlerini ortaya koyarak onlara yararlı olmıya çalıştığını bildiklerinden bu çeşit güldürüleri yadırgamayanlar için eğlenceli, hoş, iyi de oynanan bir oyun

Lütfi AY

Üçüncü Tiyatroda "Liliom"
"Ne kendi eyledi rahat..."

Filmler

Patlayan balon

Üçüncü filmi "Knock on Any Door - Cinayet Mahkemesi"ne (1949) Kadar, Hollywood için Nicholas Ray, henüz "baremlillk" e bile alışmamış bir rejisördü. Sinemaya New York tiyatroları rejisörlüğünden gelmiş ve Broadway'den tanıdığı Elia Kazan'ın yanında, "A Tree Grows in Brooklyn - Bir Gençkız Yetişiyor" daki rejisör yardımcılığıyla işe başlamış ve üç yıl da senaryoculukta çile doldurmuştu.

Hayli "popüler" bir roman olan "Knock on Any Door - Cinayet Mahkemesi" ni sinemaya aktardığı zamana kadar Nicholas Ray iki film daha yapmıştı, ama bunların ikisi de sıradan filmlerdi. Ray, bunlarda kişiliğini arıyor, çizgi dışına çıkabilmek için çaba harcıyordu. "Cinayet Mahkemesi", Ray îçin bir çeşit sıçrama tahtası oldu. Başrollerinde Humphrey Bogart, John Derek ve George MacReadynin oynadıkları "Cinayet Mahkemesi"nde, Ray, sonradan büyük ilgi uyandırıp yanıcılar koparacak olan "Rebel Without A Cause-Asi Gençlik" e ilk hazırlıklarını yapıyordu. Konu, başıboş bırakılmış, toplumla bütün bağları koparılmış genç bir delikanlının, Nick Romano'nun serüveniydi. Delikanlı, güçlü bir itiş sonunda yapayalnız bırakılınca, topluma karşı çıkıyor, direniyor, çekişiyor ve sonunda da cinayet işliyordu. Bogart, delikanlıyı mahkemede savunan avukat rolündeydi ve savcı MacReady ile gerçek bir savaşa tutuşuyordu. Savcı, geleneklere bağlılığı, bağnazlığı ve katı yürekliliği savunurken, ayni kattan gelmiş, kişisel çabası olmasa bugün için bir başka Nick Romano olabilecek avukat da, hoşgörüden, günün gerçeklerinden, gençlere karşı vurdumduymazlıkla ilgisizlikten ve anlayışsızlık göstermemekten yanaydı. "Savcı" da bütün toplumu suçluyordu. Asıl suçlu Nick Romano değil, toplumdu.

Bu kadar ileri bir görüşü savunan avukat, Nick'i kurtarabiliyor muydu? Katlar arasındaki düzensizlik, anlayış yoksunluğunu da beraberinde getirmekteydi. O yüzden Nick Romano'nun kurtulması -her iki anlamda da- imkân dışıydı.

"Cinayet Mahkemesi", ilgi topladı ve rejisör Ray'in yerini -çalıştığı şirket olan Columbia'da - sağlamlaştırdı. Fakat hemen arkasından çevirdiği "In A Lonely Place-Tehlike İşareti", "Born To Be Bad - Aşk Zehiri", "Flying Leathernecks - Guadalkanal Savaşı" ve "Lusty Men-Dehşet Meydanı", birbiri ardından kötü ve Ray dışı filmler olda Ray, ilk çıkışı "Cinayet Mahkemesi"ndeki tutumunu beklenmedik bir şekilde değiştirmiş ve işi "esnaflıkla dökmüştü. İkinci kıpırdanış "John Guitar-Dişi Kartal"la geldi. Joan Crawford ile Sterling Hayden ve Scost Bradynin başrollerinde oynadıkları "Dişi Kartal", iki yıl Önce, usta Fritz Lang'ın çevirdiği "Rancho Notorius-Yaylaların Fâhişesi"ni hatırlatmakla birlikte, klâsik bir düzende giden western - kovboy filmlerine yeni bir ses, yeni bir hava getirmeye yönelmişti.

"Rebel Without A Cause-Asi Gençlikle gelene kadar, Ray, bir western'de daha oyalandı: "Run for Cover-Kanlı İntikam".

"Âsi Gençlik'" ve ötesi

"Asi Gençlik", Nicholas Ray için gerçekten bir başarı çıkışıydı. Savaş sonrası gençliğini ele alıyor, çocuklarla aileler arası bağların savaşlar ve savaşların getirdiği zorlamalarla nasıl değişmeye uğradığını ,nasıl koptuğunu ve arada nasıl bir kapanmaz uçurumun açıldığım anlatıyordu. Bu,'bir bakıma kuşaklararası çatışmaydı, anlayışsızlık ve hoşgörü yoksunluğu çatışmayı gitgide büyütüyordu. Büyük savaş, insanın değersizliğinii de ortaya koymuştu. Toplumsal dengesizlikler bu değersizliği daha da büyütmekteydi. Yeni yetişenler, yalnız yaşadıkları o günü değerlendirme yolunu seçmişlerdi. Bunun için de gelenekleri, kuralları hiçe sayıyorlar yalnız o günü yaşamak istiyorlar, onun tutkusunu sürdürüyorlardı.

Nicholas Ray, bu tür bir problemi - üstelik amerikan toplumu içinde - filmi "Asi Gençlik"te Hollywood için önemli sayılabilecek bir gözüpeklikte ortaya koyuyordu. "Asi Gençlik" bu yüzden olacak, batılı, sözü dinlenir tenkitçilerce William Wyler'in "The Best Years of Our Lives - Hayatımızm En Güzel Yılları" ile birlikte önemsenen savaş sonrası Hollywood filmlerinden sayıldı.

"Asi Gençlik"ten sonra, Nicholas Ray'in artık hep ayni hızı sürdüreceği beklendi ama, "Hot Blood - Ateşli Kan", "Rigger Than Life - Tehlikeli Arzular", ''The James Brothers-Sevimli Haydut" ve "Party Girl - Gangsterin Sevgilisi" hayâl kırıklığı filmleri oldu. Ray, sanki söyleyeceği sözü söylemiş ve ununu eleyip eleğini asmıştı. "Bigger Than Life- Tehlikeli Arzular". Cortison adlı, ağrı dindirici bir ilâcın gereğinden çok alınıp alışkanlık haline getirildiğinde neler yaratabileceğini - büyük bir manasızlık içinde - anlatıyor, "The James Brothers - Sevimli Haydut", ille de belgeci bir çalışmaya yöneleceğim diye, ortaya garipsenen, çözümsüz acayip bir western koyuyordu. İçlerinden bir tek "Bitter Victory - Acı Zafer", Ray için kurtarıcı çıktı. Fransada uluslararası bir oyuncu kadrosu ile çevirdiği "Acı Zafer", savaşa karşı ve namuslu bir filmdi. Gerçi, hikâyesi sinemanın isterlerine uygun bîr örgüde örülmüştü ama Ray, hikâyeden çok ana tama üzerine eğilmişti.

"Pekin'de 55 Gün"

Ray, "Acı Zafer" için Hollywood'dan Avrupaya geldikten sonra, dönmeye yakın spectacle'lere meraklı yapımcı Samuel Bronston'la anlaştı. İsanın hayatı ile ilgili koyu bir din propagandası filminin hemen arkasından yine ayni yapımcıya "55 Days At Pekin -Pekinde 55 Gün"e girişti.

"Pekinde 55 Gün", 1900 yıllarında Pekinde gerçekten yaşanmış bir olayı, ünlü Boxer kuşatmasını konu edinmişti. Senaryosu Hollyvwood'lu iki senaryocu Philip Yordan ile Bernard Gordon tarafından düzenlenmişti. Ray için bu çeşit bir senaryoyu çekmeyi kabullenmek, baştan yenilgiyi kabullenmekle eşitti.

Olay, Çinin bağımsızlığa erişmediği. ama bunun için alttan alta bilinçlenip sömürgecilere karşı kanlı savaşlara giriştiği yıllarda geçiyordu. Tabiî, Yordan ile Gordon, daha sonra da Ray'in elinde çinli milliyetçiler, her biri birer seriyal kahramanı Fu-Mançu ve kan içici adamlarına döndürülmüştü. Öyle ki Boxer'ler hem sömürgecilere karşı savaşıyorlar, hem de yirmi dolar Karşılığında, sömürgeci ne isterse onu yapıyorlardı.

Hikâyenin kahramanı binbaşı Matt Lewis (Chariton Heston) günlerden birgün, başında bulunduğu birliğiyle, kaynayan kazan durumundaki Pekin gelir. Pekin, büyük avrupalı devletler ve Japonya aarsında bir çeşit taksime uğramıştır. Senaryocular ve Ray, amerikalı yapımcının seyirciye hoş gösterme kaygısına uygun olarak amerikalıyı - kahraman yaratmanın dışında - bu bölüşme işine pek sokmamaktadırlar. Pekinde, çinli imparatoriçeden çok ingiliz kraliçelerine benzeyen bir Tzu Hsi (Flora Robson) hüküm sürmektedir. Gerilim, iki taraf arasında bölüştürülmüştür. Bir yanda batılılar; fransızlar, ingilizler, almanlar, italyanlar, Japonlar ve amerikanlar, öte yanda imparatoriçe Tzu Hsi'nin sarayı...

Sömürgecilere karşı çıkan Boxer'ler, batılıları ülkelerinden sürüp çıkarmak istemektedirler. Bunun için de giriştikler) yeraltı çalışmalarını suyunyüzüne çıkartırlar ve sömürgecilerle a--ıktan açığa savaşa tutuşurlar. Batılılar, savaşmaktansa ülkeyi terketmeyi tercih etmektedirler. Ama İngiliz Elçisi Sir Arthur'ün (David Niven) baskısı ve dayatması sonucu şehirde kalmayı kabullenirler. Bu kabulleniş, 55 gün süren bir kuşatmayı doğuracak ve sonuç, sömürgecilerin zaferiyle bitecektir.

..ve zorlama bir aşk hikâyesi

Filmîn hikâyesi, 55 günlük kuşatma temelleri üzerine oturtulmakla birlikte, seyirci için zorunlu olan aşk, pek dışarda bırakılmıştır ve 154 dakika boyunca yamama durumu - Ray'in de yan çizmesiyle muhafaza edilmiştir.

Kahramanımız binbaşı bindiği otelde bir rus kontesiyle, Natalie (Ava Gardner) ile karşılaşır ve hemen aralarında yıldırım aşkı başlar. Oysa buna hazırlayıcı olarak gösterilen oda ikramı, sadece ve sadece gülünçtür. Kuşat ma hikâyesine paralel yürütülmeye ça lışılan bu uydurma ve yamama aşkla birlikte bir başka garibelik de eş götürülmektedir: Teresa adlı yetim bir çinli kızın serüveni! Senaryocular «e Ray, sömürgecilerden yana olan kan ve uygunsuz davranışlarını ancak, bir aşk ve bir de yetim hikâyesini sürdürmekle seyircinin duygu yönüne seslenmeyi ve onu o yönden avlamayı uygun görmüşlerdir.

İmparatoriçenin sarayı bir entrika kumkuması olarak verilir. Başvezir Prens Tuan (Robert Helpmann) ile başkomutan Jung-Lu (Leo Genn) arasındaki çekişme, işi bozguna yenilgiye kadar götürmektedir. İngiliz Elçisinin çevirdiği dolaplar sonunda, kuşatma başlar ve Boxer'ler 55 gün sömürgeci yabancıları ülkelerinden sürüp çıkarmak için canlarını dişlerine takıp boğuşurlar. Fakat yapılacak hiç birşey

yoktur. Gerçekte tarih, filmde ise yapımcı, rejisör ve senaryocular onlardan yana değildir. Bozguna uğramakla kalmazlar, üstelik bir de gülünçleşirler, haksızlaşırlar ve seyirci gözünde sömürgecilere ve sömürgeciliğe karşı çıkmanın bir suç, bir çeşit cinayet olduğu Samuel Bronston ve memurları tarafından ispat ve ihtar edilir.

Bu yanlış tutumunun yanı sıra, Ray'in "55 Days At Pekin - Pekinde 55 Gün" ünde dişe dokunur bir reji çalışması da yoktur. Yapımcı Samuel Bronston'un bir bakıma baremi i memur rejisörü olarak ne dilenmiş ve ne istenmişse, tıpatıp, ölçülere uygun vermiştir. Başarının büyük çoğunluğu fotoğraf direktörü ünlü Jack Hildyard ve ar direktörleri Veniero Colasantî ile John Moore'a aittir ve "Pekinde 55 Gün", göz boyayan spectacle'liğinin ötesinde önemsenmeye değmez bir filmdir.

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cagaloglu, Türk Ocağı Caddesi No. 1

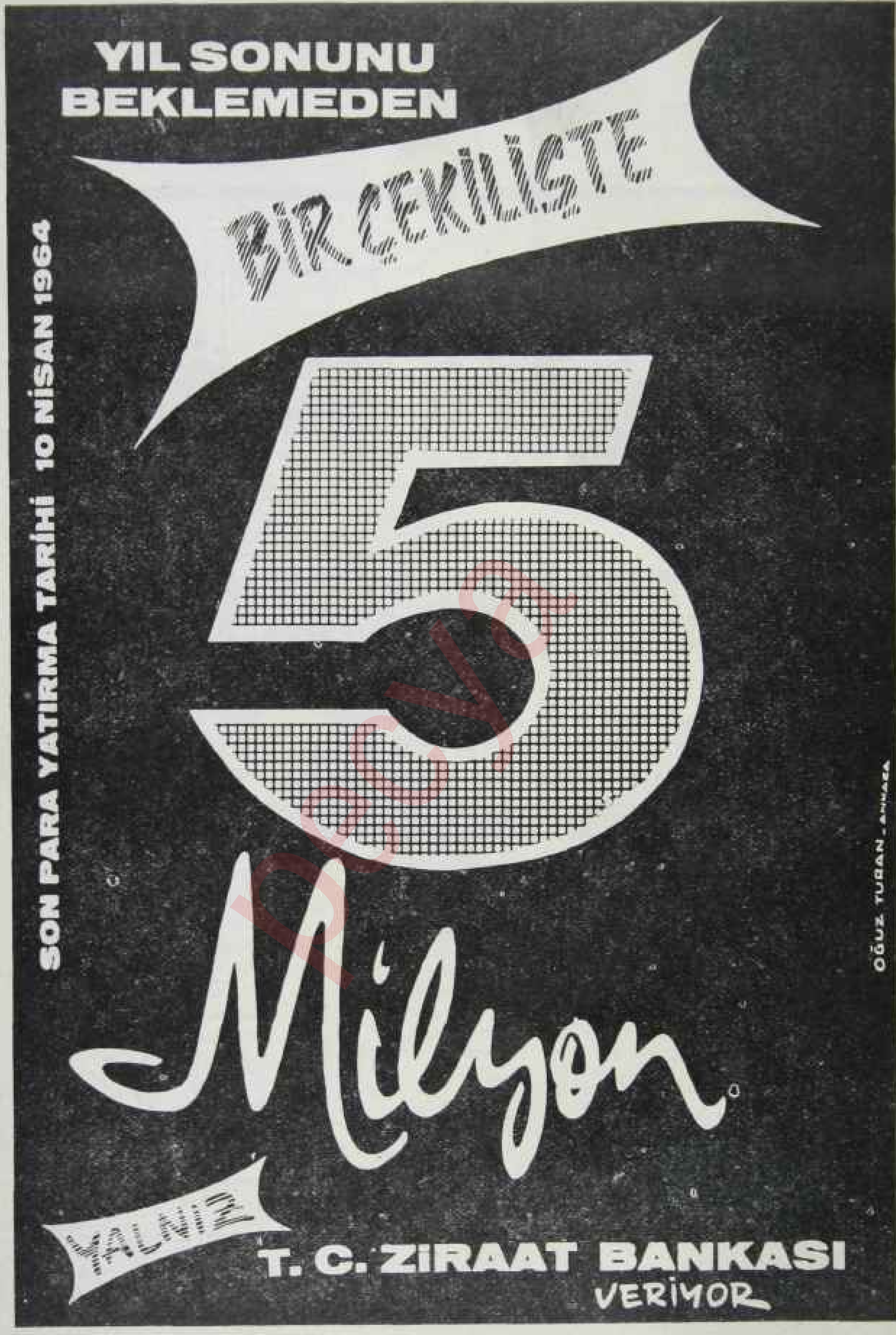
İstanbul

Telefon : 22 43 84 – 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER	DIŞ MUHABİRLER	
İstanbul	A.B.D.	İsveç
Ankara	Almanya (Federal)	İsviçre
İzmir	Almanya	İtalya
Adana	Avusturya	Japonya
Bursa	Avustralya	Lübnan
Diyarbakır	Belçika	Macaristan
Erzurum	Bulgaristan	Norveç
Eskişehir	Çekoslovakya	Pakistan
Konya	Danimarka	Polonya
Zonguldak	Fransa	Portekiz
	Hollanda	Romanya
	İngiltere	Yugoslavya
	İspanya	Yunanistan
	İsrail	

(Basın: A — 1407) — 822)

YIL SONUNU
BEKLEMEDEN
BİR ÇEKİLİŞTE
SON PARA YATIRMA TARİHİ 10 NİSAN 1964
5
Milyon
YALNIZ
T. C. ZİRAAT BANKASI
VERİYOR
OĞUZ TURAN - ANKARA